СТЕПАН ПРОЦЮК

ІНФЕКЦІЯ

Журнальна версія.

Роман

Будеш, враже клятий,

Батьками орати,

Матерями волочити...

Зі стрілецької пісні

ЧАСТИНА І

Сава Чорнокрил не любив України. Тієї, кожноденної, зі смердючими вокзалами і панельними будинками — химерними перерostками хрущовського комунізму, із обідраним людом як конкретним доказом марноти будь-яких романтичних візій. Бо ця земля, як Бермудський трикутник, ковтає енергію та віру, серця і радість, провокуючи лише застаріле галюциногенне видиво співучої беззахисної дівчини, супер-вродливої та гіпердоброзичливої. Дівчини, яку кожен зайда, чи то із коротконогим монгольським обрисом, чи то у пропітнілих лаптях 45-го розміру, міг брати, скільки заманеться, скільки закладено енергії у його мілітарному пенісі. А дівчина лише наспівувала йому тужливих пісень своєї землі, обсмикуючись, як курка, після розбещених поз, у які ставив її жвавий і жорстокий син могутньої імперії... А дівчина стелилася у європейських борделях під заслиненого дегенерата, і, слухаючи її тужливі пісні, бачачи її щирі сльози, заслинений дегенерат черпав від

неї силу, її рахманне лоно наповнювало міццю його пересичений фалос, її муки і приниження пожвавлювали заслиненого дегенерата, підліковуючи його від емоційного паралічу. І цей розніжений мастодонт хотів її ще і ще, ох, як приємно володіти слабосилим і страждаючим тілом дівчини, викоханим на галицьких чи полтавських хлібах, як зворушливо купатися у її сльозах, цих найдорожчих екстрактах для омовіння, як розігріває підіпсуту хиріючу кров не поношена блядь із уже безпотрібним досвідом мужчинознавства, а молода наївна якась там східна слов'янка, котру можна за безцінь мати і раз, і п'ять, і сто, лише би бажання, дорогий пане, виключно ваше бажання, а вона, сука, повинна зробити все, щоб сподобатися вам, перепрошую, заслиненому шістдесятирічному товстунові...

Саву Чорнокрила мордували ці візи, ці незмивні плями сорому українського чоловіка; ох, пане-добродію, ви пропускаєте усі наші болі крізь власне серце, патетично підвивали дорідні жіночки із розмаїтих, але нечисленних патріотичних союзів. Сава, кремезний тридцятитрирічний красень із вузенькою чорною бородою, але повноцінною, на відміну від носіїв борідок-епігонів під вождя світового пролетаріату, лише зціплював зуби. Вони проповідують галушково-вишиване непротивленство воріженькам, а прийшов би сюди справжній ворог, із філософією меча, а не бандури, вмить набрали би страху повні майтки. При останньому слові Сава презирливо усміхнувся. Він не любив галичан за їхню маніпуляцію та зманювання ідеалами, за їхнє політичне перелюбство, за їхню дріб'язкову корисливість і міщанську хитрість, за потрійне дно, за любов до побутового комфорту і відразливу корумпованість. Він, Сава Чорнокрил, праправнук черкаського степовика, нащадок Міхновського і Донцова (галичани не породили національних ідеологів), знав — а чи пан, чи пропав.

Сава Чорнокрил не любив Заходу. О, зараз почнеться: ксенофобія, загумінковий жах, слівець, бляха, понавидумували красивих, екзистенційні очкарики і перезрілі феміністки, а самі трусяться у гонитві за кожним доларом із руки чемного мефістофелика; аякже, фашизм, етнічні чистки, основи санації. Не можна бути трішки вагітним чи трішки

мертвим, як ці недороблені продажні інтелігентики, майже кричав учора Сава за чаркою коньяку своєму знайомому, що знається на Гайдегерах і Гадамерах; а у Пирятині ти був, у Яготині був, у Почаєві був, у Берестечку був, питаю руба, був чи не був? Ясно, що ні, то до сраки усі твої філософії, друже; яка толерація, яка оксамитова революція, ви всі подуріли, чи що; ти ще більший ворог, ніж ворог-інородець, ти байдужий хохол, лише з тією відміною, що хочеш їсти замість чорного хліба із салом бутерброд із червоним кав'яром! А що Захід, що Захід? Це суспільство, котре не на двох, а на чотирьох гребе до занепаду; содом і гоморра, інформаційний сатанізм. Сава Чорнокрил трусився від люті, його вузька чорна ^борода кумедно посмикувалась у такт артикуляційній оргії обличчя. Йди геть, не хочу тебе більше бачити, кричав знайомому; ох, не туди б'єш, Іване; ні, це ти Іван, родства нєпомнящій, втрачений і небезпечний для України, а замість душі маєш вівтар, біля якого щоденно шлеш молитви доларовому богові!

І знайомий ішов, віднині упереджений до Сави і його ідеалів, і перемішувалося праведне із грішним, кров із олією, квітка із будяком, і далі висів над Україною густий, як мармелад, туман непорозумінь, злоби і відчуження, і кусали один одного українці за литки, руки, серце; ану, хто болючіше, вправніше, ненависніше... Що ж таке, ми всі хочемо для неї добра, рустикали і західники, слов'янофіли і євро-поцентристи, львів'яни і донеччани, сини і дочки, бомжі й олігархи, чиновники і священики. І ледь чутно долинав з-над верети густого туману чийсь злісний демонський сміх, мефістофельський регіт, припадок сміховибуху, наче відбувався змонтований перегляд усіх найкращих епізодів із фільмів Чапліна Чарлі...

Сава Чорнокрил не любив ні Галичини, ні галичан. Але причиною

цієї упертої нелюбові були не лише завеликі галицькі вуха чи задрібні

носи...

Сава був одруженим. Його дружина-галичанка і малолітня дочка теж мали імена, малоприсутні у масовій свідомості, — Іванка і Софійка. Хоча і тут Сава мав претензії до західноукраїнської гілки етносу, адже після того, як охрестили, звісно, у автокефальній православній церкві його дочку, на Галичині Софійки почали появлятися, як гриби після зливи.

Жити у Києві Іванні було, ох, як нелегко, і справа навіть не у крихітній однокімнатній квартирі Троєщинського житлового масиву...

Батько Івanни, Микола Васильович Лоб'юк, у роки царювання броватого та орденоносного радянського імператора був в'язнем сумління. Галичанин із Тернопілля, який після приваб совєцької тюрми і одиночок-карцерів, брому і нейролептиків повернувся додому не мужнім лицарем, котрого загартувала етична і фізична отрута, не принцом-суперменом, аура якого випромінювала світло антирадянщини. Ви бачили коли-небудь післяаварійного пса із перебитим хребтом, котрий не йде, а сунеться, не хлебче їжу, а терпить тортури від болісності навіть будь-якої спроби на мімічний експеримент?

Таким перебитим, розчавленим псом був і Микола Васильович Лоб'юк. Жах і параноїдальний невроз колишнього в'язня сумління звив у мозку настільки глибоке гніздо, що багато років опісля в'язниці, за умови найменшого нічного шурхоту Микола Васильович зривався з ліжка, наче тортурований фантомами білої гарячки, уявляючи безжальних мускулястих чекістів у червонозоряних погонах, які зараз прийдуть у помешканьїя. Ось вони вже йдуть, вже близько, щоб забрати його до карцеру, щурі і вода до кісточок, шматок хліба на день, а перед тим прив'яжуть його до столу військовими ременями, кляп у рот, і почнуть повільно, як у відеозаписі, ґвалтувати на його очах дружину і дочку. Тільки закрив очі, голку під нігті, копанець у яйця, Щоб надалі не був таким розумним, дивився, антирадянське падло, націоналістичне охвістя, українсько-буржуазний покидьку, бачиш, як ми по-господарськи зриваємо із твоєї законної одяг, як добротно готуємося взути твою націоналістичну дочку-целку! Ми все можемо, громадянине Лоб'юк, звертання "товариш" ти не заслужив, лакею світового імперіалізму. Але

можемо і припинити цей сеанс сексуально-анатомічного театру, баб у нас, як гною, правда, націоналістичних підстилок приємніше трахати, руса коса до пояса та інші прибамбаси. Можемо, повторюю, і припинити, але зараз же, негайно, голос монументального чекістського суперзбоченця ставав металічним та нелюдським, видавай усіх своїх приятелів, старий чекіст ся запитав: "Скажи, скажи, націоналісте, з ким ти роками працював?", інакше гаплик твоїм бабам, гаплик і тобі, зараз опустимо, а потім щурам на корм, сука, ти говориш чи ні? І Микола Васильович починає говорити, відрікатися, як Галілей, Хвильовий та Єфремов, страх заплідюює його мозок. Розкажу їм усе, що знаю і не знаю, допоможу доблесним радянським органам, треба жити, самостійної України все'дно не буде, хто подолає таку машину? А Микола Васильович сповідається, чекістські очі регочуть, погляд слідчого зневажає, старий вишколений полковник плює в обличчя, ми чули, сука, про бандерівців-героїв, що підривали себе гранатами, ми чули про лицарів лісу, а ти зламаний хер, нічтоже-ство, те, що ти розказав, ми вже знаємо; просто захотілося провести тобі ще одну профілактичну шокотерапію, твої приятелі гинули, му-даку, а ти наклав у штани, хоча до тебе ніхто ще і пальцем не доторкнувся.

Микола Васильович зривався з ліжка, холодний піт, вода із цукром, еленіум та інші атрибути м'яких обіймів припадку гострого параної-дального неврозу. Боже, колись був лікарем, тепер заледве знайшов роботу в задрипаній бібліотеці, перебираю картки, бесіди про русифікацію і права людини — помилки молодості, об цю машину не один зламав власну голову, у мене сім'я, моя дорога Іванночка. Але ж вони там гинули, оголошували суху голодовку, деякі мої приятелі не боялись нічого, вишкір у очі смерті, українські самураї, підпільні герої, люди, зіткані із чистого екстракту ідеї...

Микола Васильович Лоб'юк не змінив власних переконань. Але страх загнав їх у підсвідомість. Громадянин Лоб'юк іноді любив займатися із незнайомцями, і, бажано, якнайпересічнішими, щоб не розкусили, рольовими іграми, видаючи себе за армійського офіцера, кадебістського полковника, слідчого із особливо важливих доручень.

Найліпше це було робити у транспорті. Громадянин Лоб'юк хапався за будь-яку ситуацію, викручуючи її на користь спланованій бесіді, і, починаючи спочатку жартівливо, майже грайливо, — вам, типу, хіба радянська влада не подобається, розпалював і роз'ятрював себе, його монологи набирали політичного пафосу, пристрасті громадянського обвинувача.

'Тюремний фольклор 50-60-их рр. радянських в'язнів сумління.

Ідеалізм навиворіт, сатанізм відносно власних переконань, захисна реакція психіки. І найпечальнішим було те, що ніхто, майже ніхто, окрім одного чоловіка, очі якого палали такою ненавистю, що могли перетворити трагічного роленосця на клубок пари, не заперечував. І Лоб'юк ще більше ненавидів своїх заляканих випадкових співрозмовників, вигороджуючи себе.

Він України, соборної і великої, хотів для них, але хіба це покірне, мовчазне бидло варте України, нехай гниють у резервації, за колючим дротом ці інфантильні раби, ці пасивні свинопаси, ці вічні покоївки Росії. Микола Васильович знову розпалювався, лише мовчки; вихор думок закручував у протилежну сторону, він уявляв себе одиноким вірним сином деградуючого народу, хотілося плакати, стогнати, скаржитися. Микола Васильович Лоб'юк думав про те, що віддав цій хижій містичній жінці — Україні, котра ніяк не може розродитися державою, найкращі молоді роки, адже відбехкав у тюрмі як політв'язень від двадцяти п'яти до віку Христа, добре, що хоч не сидів разом із кримінальниками. Ні-ні, він ніколи не марив дорогою із троянд, котру вистеляють йому палкі шанувальниці, це не для українців —любити живих героїв і мучеників. Але не покидало почуття випотро-шеності, усвідомлення змарнованості власної долі, дріб'язковості власного життя. Микола Васильович іноді хотів згинути, лежати в одній труні з помираючою Україною, стати об'єктом некрофільського ритуалу. Якби можна було власною смертю врятувати Україну, найвитонченіші сучасні можливості євтаназії або акт канівського самоспалення...

Мріялося легко, мрії компенсували несподівані припадки параної-дального неврозу, додавали значимості і наповнюваності власній долі. Нудна бібліотечна робота, постійна матеріальна скрута, сіризна повітового побуту. А у мріях Микола Васильович стає вогненним факелом, він пролітає над засну лою країною, люди, будьте пильні, більшовицьку гідру можна подолати, беріть з мене приклад. До його могили хлопці у довгих чорних плащах приносять мальви, на його могилі клянуться ніколи не зрадити, не продати, не скурвитися, його дочка стає українською Жанною д'Арк, новою Степанівною чи Га-лечко, його могила — місцем культових відправ і виправ, слава Миколі Лоб'юку, слава, слава!..

Дійсність була набагато одноманітнішою та безкольоровішою. Пора відквітання, прохолодне ставлення до жіночої вроди, чоловічий клімакс і страх, страх, страх. Микола Васильович так часто уявляв, як забирають його до КПЗ, інкримінують крадіжку, хабарництво, зґвалтування, клац наручниками, і сіжу за рєшоткой, в тємніце сирой, що іноді навіть хотів, аби забрали, катували, нищили, впивався своїм мазохізмом.

Сім'я теж постійно відчувала тягар відповідальності за інакомислення. Іноді Миколу Васильовича викликали у сірий будинок на профілактичні бесіди, чи зустрічається, мовляв, зі своїми знайомими із тюремних камер, та ви що, товариші, я все переосмислив, служу партії і народу, пропонували стукати, дивним чином вдалося відмовитися (Микола Васильович вирішив, що повіситься, якщо підпише папір про співпрацю), Бог помилував, Іванка чула із малих років, що мусить бути дуже обережною, постійно носити жовтенятську зірку, піонерський галстук, комсомольський значок, аби амогти без ексцесів вступити до вузу, тавро інакшості, безперервний самоконтроль. Вона знала, що хлопець, який залицяється, може бути кадебістським агентом, він закрутить дівчині голову, а вона, дурепа, видасть йому, що батько іноді веде за кухонним столом антирадянську агітацію, нічого, що пошепки. Вона знала, що будь-яка шкільна вчителька, стовідсотково заклопотана дітьми і чоловіком, раптом розкриє свою істинну суть підпільної чекістки, і Іванку звинуватять у тому, що, скажемо, 20 березня

позаминулого року вона сумнівалася за шклянкою чаю в шкільній їдальні щодо тотальної перемоги комунізму, а 25 вересня минулого року сказала своїй подружці дорогою додому, що їй не дуже подобається поезія Тичини "Чуття єдиної родини". Вона знала, що мають вуха стіни шкільного класу і домашньої кімнатки, що "жучки" можуть бути наставлені навіть у туалеті, що батько не встановлював телефону, щоб не давати додаткові козирі чекістам.

Перелякана Іванчина мама взагалі жила на пігулках і травах, і дочка ніколи не вірила, розглядаючи старі сімейні світлини, що ця усміхнена життєрадісна дівчина є її мамою — постарілою, невротичною, із зціпленими товстими губами. Останнє було особливо кумедним, адже зціплені уста, як правило, є тонкими. Мати дбала про їжу і гроші. У Миколи Васильовича не вистачало сил на такі дрібниці, бо він постійно мислив за трагічну долю мазеленду, поводився тихо, як відмінник-першо-клашка, але кожен день, зранку і ввечері, ввечері і зранку не забував натякнути про обачність, стриманість, обережність, адже у будь-якому приміщенні, на будь-якому куті можуть чатувати чекістські агенти, що готові схопити, розтерзати, заарештувати і його, і маму, і Іванку.

Микола Васильович ночами плакав, безсилля і страх, страх і безсилля розкошували у лоб'юківській квартирі. Іванці часто здавалося, що цьому ніколи не буде кінця, так живуть усі, вона уявляла, як розбредається зігнана людська отара після параду на честь чергового ювілею революції домівками — і там, у ванній або лазничці, всі деруть на клапті, топчуть ногами спеціально закуплені для цієї мети портрети членів цеківського політбюро, щоб завтра знову благоговійно розглядати їх на вулицях і у приміщеннях.

Але щось почало змінюватися, знову заговорили про русифікацію і етноцид, статті цих хоробрих безумців почали друкуватись у пресі. Микола Васильович був свято переконаним, що таким способом розпочався останній етап чекістської боротьби із залишками інакомислячих, усіх хочуть виявити і посадити у велетенські тюрми, що,

за чутками, вже будуються у сибірах, закувати у мільйони наручників, котрі вже виготовляються із цією метою на секретних російських заводах, вирізати язики спеціальними, розробленими за суперпроектом, щипцями. Микола Васильович пробував захищати радянські цінності, наркотизований страхом, на нього дивилися скоса, старий поїхав, а може, то він завербований чекіст?.. Микола Васильович відчував: ще трошки — і справді щось станеться з головою. Він забуде власне ім'я, ім'я дочки і дружини, він забуде замаскованих під патріотів агентів, забуде все — і його мозок знову стане невинним немовлям, tabula rasa, об'єктом психіатричних вислідів.

Почали утворюватися товариства лінгвістів-україфілів, стихійно виникати зібрання на захист рідної мови, на захист пам'яті закатованих більшовиками невинних, чиї кістки, кажуть, випромінюють дивне фосфоричне сяйво, котре запалило на Україні пожежі спротиву. Заметалися старі чекісти, почали трусити вставними зубами і напівтрупними щелепами кадебістські полковники, істерично верещали — вставай, страна агромнайа! — вісімдесятирічні комсомолки, алкоголіки-стахановці, піднімалася із товщ землі української нечисть і наволоч, юні паростки голодували на холодній столичній бруківці. Хтось витягнув із прадідівської скрині святий меч архистратига Михаїла.

І Микола Васильович зважився. У реліктовому напіввійськовому сюртуку, просякнутому нафталіном і порохом років, він прийшов на засідання товариства української мови і пісні, духовності і танцю, берегинь та оберегів, солов'їності та калиновості. На засіданні сипалися громи на голови катів, буря і натиск, молодечий нігілізм і стареча ненависть, вточити катівської крові у шклянку, нюрнберзький процес над комуняками, москалі у тридцять дев'ятому їли тут мило, а думали, же то шоколад, а москальки одягали на театральні вистави автохтонів нічні сорочки замість вечірніх суконь, кари катам, кари!

Микола Васильович, пан Микола, добродій Лоб'юк здригався від кожного звуку і сміливого слова, наче солдат від покарання шпіцрутенами. Боже, що сталося, голова відмовлялася сприймати

почуте, груди здавило, десь із шлунка — все ближче, ближче — почала накочуватися хвиля незрозумілого жалю і розпуки. Як же це все? А він як?.. Не питають його нічого... Молоді, їм не заглядали при обшуках У задній прохід... Як це все? Схоплять вас, хлопці, зараз, любі мої сини і дочки, заарештують біля виходу, свято закінчиться, тільки тайга, товарні вагони, шаг влєво, шаг вправо, стрєляю без прєдупрєждєнія, бий у печінку націоналістічєскую сволоч; діти мої дорогі, світлі янге-лики українства, херувими і серафими під синьо-жовтим знаменом...

І Микола Васильович заплакав. Це був рев старого звіра із смертельною кулею у серці, тренос за розтоптаною молодістю, спазматичне просвітлення. У залі замовкли, заметушилися, що таке, вас хтось образив, ніяковість і збентега. Миколу Васильовича взяли під руки, іти він уже не міг, лице зблідло, нагадуючи horror — картину про паралізуючі випари смертельної небезпеки. Діти мої, любі мої, устиг ще прошепотіти...

Викликали швидку, хтось, натискуючи на груди, хотів обдурити кістляву панну, приїхали лікарі, молоді і втомлені, констатуючи смерть від обширного інфаркту міокарда, йому були шкідливі бурхливі емоції, все, медицина тут безсила, повідомте рідних.

Іванка згадує цей післясмертельний туман у квартирі, чомусь зразу меблі, кімнати, коридор окутали тумани, назавжди запам'ятався нерівний голос батькового знайомого, ви не хвилюйтеся, ваш тато... тато... дуже хворі, жаска пауза, якесь неприродно спокійне запитання матері: "Помер?" — знову мовчанка, як спресоване століття. Мати не плакала, а кам'яніла, Іванка теж не плакала, доки не побачила трупа, який ще сьогодні був батьком і так хвилювався зранку, кілька годин збираючись на засідання товариства; будь обережна, дитино, тихо сказав, і вона йому — ніколи цього не говорила! — будь обережним, тату.

Похоронне омовіння, підв'язка на обличчі, доки не перетвориться воно на застиглу маску. Чому в їхній хаті так багато людей, усі

метушаться, щось роблять, викликають набік матір, даючи їй грошові офіри на похорон від наших організацій. Треба вінків... полотно... катафалк... труну замовити... покладіть йому берета чорного* він так любив той берет. Туман, Іванка незмигно дивиться на батька, раптом її прориває вулканом сліз, таточку мій рідний, татусю мій нещасливий, уже приходить Україна, а тобі нічого не треба. Обличчя покійника випромінювало дивні кольорові метаморфози, спочатку було, як живе, потім синіє, чорніє, із рота починає текти кров. Метушня, лице покрили білим полотном, біля батька різні люди, що переважно ведуть мову про щось особисте.

Іванка згадує ту зомбованість, ритуально-байдужий голос священика на панахиді. У труну мають забивати цвяхи, відкривають обличчя, ні-ні, це не батько, ця потворна маска із трилера не належить йому. "Цок-цок-цок" — відлунюють удари цвяхів, годинник тривожно відстукує секунди, якісь промови, недоречні згадки на тему: "покійник і я". Відспівали "Вічная пам'ять", обличчям матері потекла перша і остання сльоза; ось кладовище; де це, Іванка не орієнтується у туманному часопросторі, обривки голосів і жестів, покійний раб Божий Микола прощається зі своєю родиною, дочкою Іванкою, довгий список людей (дивно, до нас майже ніхто не приходив, звідки їх стільки взялося, механічно фіксує Іванка свої сторонні думки), яку дивну тінь відкидає цвинтарне дерево, печатається гріб сей до другого пришестя Христового. Удари грудочок землі об труну, мов боксерською рукавицею об груди, вінки, чорні стрічки і шрифт із псевдозолота. Знову автобус, люди чомусь повертаються до них додому, Боже, це ж поминки, воскове лице матері; зрештою, потім усі розкланюються, вони залишаються удвох, тепер уже назавжди без тата. Лише його речі, його книги із охайними екслібрисами, його фотографії. Настінний годинник ліниво відстукує час.

Скільки він відстукав, відколи Іванка, проваливши перші вступні екзамени до обласного вузу, дуже вже строгі й недоступні викладачі, майже європейські наукові світила, працювала шкільною лаборант-кою?..

Отоді вона вперше зрозуміла, не із товстих фоліантів про геноцид і етноцид, а кожноденно, із монотонним смоктанням якогось рота всередині грудей, що таке напівголод. Вони з мамою забули про смак м'яса, наче котрийсь всевладний вуйко зверху займався упровадженням тотального насильницького вегетаріанства.

Іванка скаржилася на татовій могилі про свої і мамині біди. Лише чорний строгий хрест, мовчанка і вітер. Батько кілька разів снився, чомусь молодим і веселим, сміливо товк якусь чекістську високопоставлену пику, потім той потовчений тип дарував батькові квіти і дякував, дякував, дякував... Також вони їздили із батьком до Києва, вдавалося вирішити всі проблеми, батько був усевладним і усемогутнім, Іванка його прохала бути обережним, а він лиш хвацько і заливчасто сміявся, як козак Мамай, нехай вони будуть обережні. Іванка не питала, чи снився батько матері, мати майже ніколи про нього не згадувала, за тим вчувалася якась таємниця, до чорноти спресований жіночий жаль, мати була, як завжди, строга і небагатослівна. Вона залишала Іванці найкращі шматки із їхнього, найм'якше кажучи, небагатого столу, ти молода, дитино, тобі треба рости; а як же ви, мамо; а я колись росла, відбувалася мати жартом, але і жарти її мали відтінок чорного гумору.

У школі майже не платили; Іванка гризла книжки, як щур будь-які залишки їжі, хаотично і вперто. Вона знала, що ніхто не допоможе, люди із наших організацій, котрі давали грошові офіри на батьків похорон і виголошували пафосні надмогильні філіппіки режимові, не з являлися, хоча обіцяли не кинути у біді. Але їм ніколи, треба розбудовувати державу. Мітингами і зойками, некроцентризмом і некролюбієм, бо що значить маленька неповна сім'я із повітового містечка на Тернопіллі, коли під загрозою факт існування незалежної і соборної?.. А Іванка гризе книжки, ігноруючи повітові дискотечні вечорниці із третьорозрядними записами російських поп-зір, бо коли наші, думала вона, лише зірки, то їхні — обов'язково зорі, позаяк їх чути повсюдно.

На сімейній міні-нараді вирішили, що дівчина поїде вчитися... до столиці, там, кажуть, легше вступити, і багато всіляких зоологічно-аграрних і харчово-естрадних навчальних закладів. Мати під час вступних іспитів мусила залишитися вдома, на весь липень з роботи не відпустили. Через треті руки, це вам не секонд хенд, знайшли київських знайомих, котрі на короткий час згодилися дати прихисток юній амазонці-аграрієві.

Іспити минули, як один день, списки зарахованих на державну форму навчання у сільськогосподарській академії, так, все правильно, Іванка Лоб'юк зарахована, допомогло скерування із села, вибите матір'ю,* що колгоспові "Нова доба" — ну украй! — потрібен висококваліфікований агроном. Влаштувалась у гуртожиток, київське життя обмежилося ареалом місцезнаходження апологетичного селянського навчального закладу. Зірок із неба Іванка не хапає, але і задніх не пасе, таких тут більшість. її понеділок подібний до четверга, як копійка до копійки, — зранку заняття, нашвидкуруч приготовлений спільними зусиллями майбутніх рятівниць сільського господарства обід, потім —бібліотека, нескінченні конспекти і реферати, колоквіуми і семінари, нудьга і жуйка, вечорами теревені з дівчатами, в основному, так, ви вгадали, про хлопців, короткий міцний сон і все спочатку: 1) заняття; 2) обід; 3) бібліотека; 4) бесіди про хлопців, а не про вдосконалення методів обробітку кам'янистої сільської землі; 5) сон.

Хлопці, що навчаються з Іванкою, подібні, як 15-ий, 16-ий чи 27-ий номер, із перманентним бажанням заробити грошей, надурняк випити, нахаляву повечеряти у дівочих гуртожитських кімнатах, може, ще переспати із 14-им, 17-им чи 28-им номером дівочого тіла, їм важливо, аби не вламувати, довго не розкручувати, бо ліньки, краще потаємна туалетна мастурбація. Адже київські повії, починаючи від десятигривенників, задорогі, та й хворобу Венери страшнувато підхопити. Сільські лантухи із гноєм, претенденти на бригадирів, фермерами такі вайли не можуть бути, для цього треба жвавих і розумних, а не майбутніх череванів, що на вихідні обжираються варениками і до мимовільного енурезу обпиваються самогоном, думала

Іванка. Образ батька, надламаного ідеаліста і параноїка-мрійника, що затоптав власну харизму, захищав від невибагливих залицянь майбутніх аграріїв, викликаючи до цього хлоп'ячого кокетства суміш огиди, зневаги і жалю. Зрештою, і особливо нав'язливого кокетства не було, бо трохи дистанціювала простакуватих степових синів строга галицька врода дівчини, від якої віяло впорядкованою сімейністю, розумною ієрархією домашніх обов'язків, стихійною українською рівністю чоловіка і дружини без украплень фемінізованої істерики чи тривіального страху перед материнською роллю.

Із Савою Чорнокрилом Іванка запізналася... у власній гуртожитській кімнаті. Сава прийшов зі знайомим, той мав щось передати Іванчиній співжительці. І вперше відчула Іванка вибух інтуїтивної тривоги. Його строгий церковний лик, вузька чорна борода, якісь внутрішні терези, що відмірювали необхідні частки агресії, впевненості й притягальності. Його ледь вловиме внутрішнє світло, а не крутійська малоросійська сірість, його уважність і небайдужість, а не огидна розсіяність посередності, його східні чари брюнета, а не світла безкольорова пучка волосся на напівгермафродитному підборідді.

Дівчина зачудована, де і поділася її тетчерівська строгість, щось ніяково відповідає, зав'язалася необов'язкова бесіда, де важить лише голос, присутність, погляд... Бо неможливо приховати рану від вередливої стріли Купідона, особливо для цнотливиці, вихованої у страхові й чеканні, тривожному видивлянні на дорогу, що вела від їхнього селища-райцентру на Тернопіль. Все-таки більше місто, а у більшому місті хоч і більше дурнів, але і більше розумних, думала Іванка.

А Сава запрошує на прогулянку, дівчина до непристойності похапцем одягається, потрапляючи у перші пунктирні тенета психологічної залежності. Вони бредуть неосвітленими вулицями, але Іванці не лячно; Сава, яке строге і жорстке ім'я, його носій фізично не може бути розмазнею і рагулем, бо ім'я визначає ціхи людської долі. Ні, це не наші, затерті, як жебрацька копійка, і василі з Іванами, і петри з Миколами, ще якийсь сорт михайлоігорів трапиться, едіки, гени — це

інша парафія, але загалом від звучання цих імен нецікаво, плитко, нудно, хочеться позіхати, рефлексує дівчина.

Чорні вулички, чорна Савина борода, а в душі Іванчиній щемливо та світло, як чудово він розмовляє українською, йому не треба пояснювати, хто такі Донцов і Бандера, він такий сміливий, батько ніколи не наважився би так висловитися, Велика Українська Імперія, могутнє військо, дівчині стає лячно, може, Сава є замаскованим чекістом, рецидиви дитячих травм живучі. А Сава здобув удатного слухача, він знає рецепти перетворення злидоти до середньостатистичної національно-свідомої одиниці української людності. Зрештою, хіба найважливіше, про що він говорить, основне, що це він. Година Іванці за секунду, але Сава уважний, вам треба повертатися до гуртожитку, Сава — втілення шляхетності та лицарської галантності, розмови виключно політичні, наче він випробовує дівчину на опірність духу перед залученням її до обов'язків оунівської зв'язкової. Було приємно познайомитися, я ще зайду до вас, каже на прощання, до побачення, ніяких тобі спроб обіймів і поцілунків, жодних сентиментальних сюсюкань, чорнобородий Сава Чорнокрил розчиняється у темряві.

Я ж нічого про нього не знаю, сказав лише, здається, що закінчив політех. Він — не галичанин, це зрозуміло із дещо штучнувато-правильної мови, без жодного русизму і граминки лінгвістичної безпорадності. А може, він більше не прийде? Бо справжній лицар з'являється, як метеор, і щезає у дусі екзистенції одвічної стихії...

1 осподи, неначе прорвалася загата, котра стримувала напір ошалілої води, неначе анахорет і аскет, розчаклований від багаторічного досвіду чорнокнижжя, почав шукати любовного шалу з двадцятирічними.

Іванка (така зворушливо-провінційна, правильно-патріотична, нетипово старомодна)... закохалася. Вона пробувала чинити опір напливу безуму ніжності, ревнощів, подумаєш, випадково приходив, він же старий, а може, жонатий, він нецікавий, все про політику і націю, але

інші — взагалі... ні про що. Ні, він не може бути жонатим, невже вона, ні, не може бути, це маразм, вона не любить бородатих, зрештою, вже пройшов тиждень, а Сава щез.

Правда, хтось двічі телефонував на прохідну. Але одного разу вона була у бібліотеці, а другого... А другого так бігла, трохи не протягнулася на сходах... мама... питає, коли Іванка приїде додому, бо не пише, не дзвонить якоїсь холери, щось скоїлося? Мамо, все добре, а на серці облом, бо мама телефонувала, це нецікаво, обдурені її сподівання. Чомусь проплакала півночі, безпричинні сльози, невропатка. Батько, напевне, заборонив би про таке і думати, бо це агент КДБ підкочується до Іванки, щоби дискредитувати її, домогтися виключення з вузу, байдуже, доню, що держава наша нібито незалежна, це неправда, я все бачу із тамтого світу. Здійснилася святотатська компрометація, бо вони хочуть задушити все українське під сяєвом українського знамена і звуками українського гімну.

А агрономічно-бригадирська висока школа неквапливо, мов індійський слон, веде спудеїв до готовності зустріти із розкритими обіймами чудеса ринкової економіки, фермерський розквіт, до останньої рішучої боротьби із залишками колгоспно-злодійського менталітету. Спудеї повинні чітко і точно знати, як нагодувати цю інфантильну країну чорноземів, як закидати високоякісним продуктом цю вічноголодну обитель жебрацтва, як з'єднати у єдине хліборобське ціле її комсомольсько-козацькі губернії, одержимі обопільною ненавистю, бо злидень завжди ненавидить злидня. Спудеї знайомляться із блискучими теоріями виборсування із економічної прірви високочолих оксфордських та гарвардських геніїв, воно їм тра, як корові сідло, проте лекції і семінарські тривають...

Іванка відчуває дикий опір матеріалу, для чого я сюди вступила, слухати про культури хрестоцвітних та основи аудиту, тут половина люду жита від пшениці не відрізняє, їм у дупі закони Менделя. Спустошеність і нецікавість підповзає, накриваючи майбутніх землезнавців сірою киреєю, Сави немає, може, він і не приходив ніколи;

чорнобородa fata morgana, морок київського мегаполіса, вулиці як фундамент цвітіння наркоманії і токсикології...

Іванка не хоче вчитися, неупереджений психіатр назвав би це душевною кризою, набуттям досвіду, а упереджений — наростаючими симптомами шизухи у дочки буржуазного націоналіста.

Знову телефонний дзвінок, як безжальний кіборг, що повідомляє неприємне; напевне, не Сава; привіт, це я, каже... Сава, чи впізнаєте? Голос його строгий і нерідний, уявна аплікація не співпадає із таким голосом; давайте зустрінемося, ви би могли приїхати на Хрещатик, імператив інтонації чомусь дратує. Хотіла відмовити, але її робот підсвідомості, що надає архаїчному виквіту емоцій смислового оформлення, згоджується. Ось і Хрещатик, Сава строгий і красивий, на його блідому обличчі пещена чорна борода набирає синюватого відтінку, майже лик Маркса.

Але диво лише розпочинається. Сава із статечною стриманістю повідомляє Іванці, що думав про неї, вона є втіленням українки його мрії, котра мусила прийти саме із далекої таємничої Галичини, де всі дівчата, схиляючись ночами над донцовською публіцистикою, із за-тиснутими кулаками та зціпленими устами зневажають разом із автором, яко ідеальні реципієнти, народницьке антимілітарне каганцюван-ня і безперервну роздвоєність хохлацького інтелігента-свинопаса.

О, йому не дивно, що Іванчин батько був політв'язнем, це невідбу-лий герой, патріот-мученик. Дівчина відчуває зачаєні припадки страху, батьківські напучування не могли канути в Лету, вона набирається мужності й питає Саву про провокації. Його степові чумацькі очі стають округлими, стриманий і м'який виплеск благородного гніву. Іванці соромно, зачервонілася, бідолашна, але розмова вирівнюється, знову набираючи форми пристрасно-строгих зізнань.

І наступила в Іванчиному житті нова епоха, вивершив херувимський кресляр лінію, що розділила життя на два періоди: доСавиний і Савиний. Третього, сиріч після Савиного, вона не могла уявити навіть у павутинні мученицьких марень.

Він почав приходити доволі часто, козак до дівчини щовечора ходить, трішки пом'якшав, обтесав найжорстокіші власні кути. Іванка мало дізналася про минуле Чорнокрила, хіба те, що ріс без батька, з мамою і молодшою сестрою, мати працювала у колгоспі, жили бідно, із деяких Савиних глухих натяків дівчина зрозуміла, що за межею бідності, якщо використовувати цю егоцентричну іменникову словосполуку, яка чи то звучанням-співчуттям, чи то звучанням-конста-тацією, чи то звучанням-насмішкою ще нікого не врятувала від злиденності, що випалює душу так само справно, як звихнутий на єресях інквізитор випалює єретицьке тіло під час священних ритуальних автодафе із перекривленою гримасою фанатика-ортодокса на устах, гримасою-монополією на універсальну істину, котру йому вдалося втямити...

Сава почав надовго затримуватись, і одного разу сталося те, про що Іванка часто думала. Але не було ні розкішного двоспального ліжка, ні запаху шикарних парфумів. Ані тобі трояндового вина, ані чемних вишколених слуг-автоматів, душевним життям яких ніхто і ніколи не Цікавився. Убоге дівоче казенне ліжко, гуртожитська комірка, грубуваті Савині пестощі, хоча навряд чи розрізнила би дівчина специфіку пестощів донжуана або цнотливця. Пронизливий біль, що відгукнувся аж у мозку, сторонній шмат плоті у її тілі, який у якусь долю секунди хотілося відрізати ножем і викинути через вікно, щоб її лицар назавжди позбавився ознак вульгарної фізичності, адже спарування наближує homo sapiens до фауністики. Біль трохи ущух, але надприродного задоволення, про яке була наслухана по вінця вушних раковин, вона не відчула. Сава раптом осунувся, його тверда, як імператорський жезл, плоть уподібнилася до ніжки плюшевого дитячого ведмедика, яким Іванка гралася у дитинстві. Вона навіть недовірливо помацала його пеніс, переборюючи несусвітній сором. А Сава зразу заговорив щось стороннє, здається, про рецидиви відродження лівої ідеології у сучасній

Європі. Це було гидко і неприродно, але Іванка не подала вигляду, слухаючи свого першого чоловіка, якому офірувала цноту, із кам'яним обличчям єгипетської жриці, за яким ховається і доброта, і жорстокість, і поклоніння фетишу.

За березневим вікном засвітало, дівчині раптом нестримно захотілося плакати, але на праву вилицю скотилася лише сльозинка, Сава, звісно, не помітив.

Потекли їхні спільні труди і дні, плавно виникла ідея одруження, яку підкинув благородний Чорнокрил, адже через кілька місяців від їхньої першої ночі неошлюбленого кохання Іванка понесла дитинча. Дивні і незрозумілі відчуття терзали молоду жінку, немовби жах і солод приторкання до карт Таро або зрощене існування сіамських близнюків, у яких, за недоглядом великого регента, переплутали душі, вселивши одну близнючу в окремішню здорову дитину і навпаки.

Іванка прив'язалася до Сави, аж світячись нерозтраченістю та емоційною незношеністю. Але їй здаються дикими і чужими, як монологи інопланетянина, доволі нерідні Савині бурмотіння під час інтимного прологу, що він, мовляв, уявляє її беззахисне тіло в обіймах іншого чоловіка, що йому кров скипає у жилах від таких фантазій. Іванка туманно вчуває у його словах, не маючи жодного досвіду, незбагненні збоченські виверти, поранену хтивість, котра розпалює себе вульгарним ритуалом, як сірником пожежу, приховану невротичну залежність. Сава, помимо ліжка, ніколи спеціально не фіксує специфічні індивідуальні особливості, начебто існує два Сави: перший — політично причетний, строгий і пунктуальний, бо він ніколи не запізнюється, другий — латентний словоблудець і словопереступник. Коли Іванка сказала, що вагітна, Сава довго мовчав, постукуючи по столу невибагливою смердючою люлькою, котра теж додавала йому дрібку екзотичного шарму. Вона дивилася спочатку радісними, потім нажаханими очима на свого принца, мовчанка ставала болючою на дотик, накінець Сава виронив, що нації потрібні нові героїні й герої. Іванка тоді уперше зловила себе на приступі жаху перед сфінксом ідеї, котра щедро

підкидає дівчині найбезпосереднішу причетність до її рядових речників, яких вона більше не бачила, окрім батька і Сави, не рахуючи кількох проворних земляків із наших організацій.

Але ідеї — ідейне, дитині — дитяче. Вона навчилася уже намацувати, йдучи наосліп, як відчайдуха-снайпер, відтінки, напівтони, чвертьре-гістри, що сприяли успішним і ненав'язливим дидактичним бесідам із чоловіком (уже не мислила Саву інакше, маючи теж своєрідні припадки навіювання; якщо він покине її, то доведеться жити лише заради дитини і матері, прийняти своєрідний мирський постриг, стати світською черницею, бо чоловіків їй не треба, а хвалений-перехвалений секс дає лише, далеко не завжди, ледь приємне збудження).

Вперше зринуло питання житла, малесенького окремішнього даху. Невже у цьому місті, із його палацами і хмарочосами по-совєтські, у рідній державі, на вівтар створення якої її бідний наївний батько поклав усю свою кров і душу, не знайдеться для них не захаращений нещасними тварюками-бомжами підвал, не стійло для рогатого бидла, не конюшня для кобил-перевізниць вантажу, не свинарник — скопись-ко нечистих для мусульман створінь, а свій чистенький куточок?..

Холодна мовчанка, Іванці здається, що над містом зависає величезна і роздута, потворна і вишкірена стодоларова купюра, що регоче і передражнює людський мурашник. Вона перекидається звабливою куртизанкою, сифілітичним наркобароном, страждаючою матір'ю, зворушливим немовлям, хворим проказою стариганом. І всі люблять її у найнеочікуваніших іпостасях, вродливу і огидну, і майже всі готові принести їй у жертву, прикриваючись облудною єресью і софістико — ваною патокою, своє кохання і патріотизм, свій розум і непорочність. І ніхто не говорить про це, і всі знають про цю добровільну найтабу-йованішу правду. І ця тотальна інфекція змови найвірнішої любові, найчистішого поклоніння, найщирішої відданості Царю Долару починає охоплювати повітря (може, за користування ним швидко доведеться платити?), легені (розраховуйтеся зеленими, таку вашу мать-перемать, що носите всередині себе двійко легенів!), рідних (нічого, що мати і син,

нехай син буде платоспроможним, адже мати його породила; нехай мати вчасно вносить банкноти у велетенську касу суцільного грошового щастя за те, що їй милостиво дозволили спізнати радість материнства,..)

Отже, їм треба одружуватися, вони хочуть цього, з милим і в курені суцільний кайф. Але як жити далі? Звідки набрати грошей — улюбленців усіх землян?.. Сава багато говорить про власні рецепти достойного життя сім'ї — їздити світом, щоб, скажімо, 15 листопада бути на прем єрі супермодної опери у Відні, а 20 листопада вже потрапити, яко гості, на з'їзд найправішої французької партії. Космополітичний Париж, а в ошатній залі звучать сентенції про Францію для французів, тягар білої людини, велич аристократичної крові, котра ощасливлює світ... У грудні махнути удвох до Єгипту, випити біля підніжжя піраміди новорічного шампану і квапитися, бо святвечір усе ж таки варто зустріти на вітцівщині плюс материзні, а вже після різдвяних свят варто обдумати лютневе турне до благословенної країни кленового листя.

Іванка слухає свого нареченого, ні слова про гроші, ці огидні жалюгідні папірці, що розтлінюють людину, мабуть, через те Сава майже ніколи не має їх, щоби бути нерозтлінником, іронічно думає наречена. Але відкидає чорні саркастичні мислі, вони молоді, Сава щось придумає, адже повинен розуміти, що подорожувати на кошти матері Терези вони не зможуть, що не будуть купувати продукти за рахунок товариства Червоного Хреста, що не заспонсорує їм винаймання квартири благодійницький гурт "Правнуки Чорнобилеві".

Треба наносити візити... матерям, адже Сава — напівсирота, його батько покинув сім'ю, коли хлопцеві було два роки. Приїхали. Черкаські хатки-мазанки, спрацьовані до напівтваринного стану добрі сільські жінки, такі ж добрі та вічноп'яні їхні мужі та оборонці, дак оце з Бандерівщини взяв собі дєвушку, свої перевелися, добродушний п'яний сміх сусідів, ох, чудернацьке у тебе ім'я, доню, дак ото колись кіно йшло бандерівське про Іванку, ще вона на склі танцювала, гугнявить сусід після кількох келишків самогону.

Іванка сидить, розглядає сусідів, Савину матір, сестру неодружену, таку строгу і мовчазну, сусіди, як прочули новину, добровільно поприходили, спочатку несміливо, але ж цікавість розпирає, аякже, Сава із западенкою приїхав, а у нашому селі живе одна западенка, жінка Харитона, тридцять літ, як живе тут, а ми її "западенкою" все'дно називаємо, знай наших, бля! Сава із односельцями перейшов на діалект, русизмів намагається не вживати, але ж якісь рядюжки, кандибобери, рядюжка виявилась доріжкою, а кандибобер — бравим, охочим до дівчат парубком. Савина мати стримана, жорстка, життя загартувало.

Сусіди заспівали, Боже, та все стародавніх українських пісень, у хаті мовби ожила патріархальна Черкащина, із сивовусими дідуганами, що генетично пам'ятали свист козацької шаблі, із людяними щирими молодицями, котрі готові віддати подорожньому останню сорочку, хитрі галичанки і ламаний шеляг поскупилися би офірувати, чомусь думає Іванка, спостерігаючи за цією милою безпосередністю сільських жінок, п'яною безхитрісністю та безкорисливістю їхніх чоловіків, навіть ця тубільна простота, що може ненароком образити, не ранить, не дратує; оце приїжджайте, діти, зімой, кабанчика заколемо, будемо пить і гулять, скільки влізе!

Навіть Сава розцвів, пом'якшав, наче отой захаращений русизмами діалект додає йому, як Антею, живильної сили, настояної на самурайській крові. Іванка бачить, що Сава природніший у рідних стінах, хоча навчає дядьків не голосувати за комуняк, дядьки начебто згоджуються, але степові голови тугі відносно новацій; голова сільради, дєвушка, лучше знає, ви кажете, комуняки погані, а прийшли демократи, даже на хліб грошей нема, я, приміром, два года більше п'яти гривень у руках не держав...

Савині мати і сестра, мовби російські старообрядці, що насильно потрапили між людей, шепчуться, позирають на Іванку, хочуть сказати щось, але чи не наважуються, чи невдоволені чим, може, ще піч колупати і червоніти, роздратовано думає Іванка. Сусіди, зрештою, розходяться, кандидат невісткознавства допомагає прибрати, їм

стелять у одній кімнаті, на різних ліжках, накінець Сава повідомляє матір про заручини. Я вже сама здогадалася, каже мати Якилина, сестру звати Одаркою, які у них усіх імена чудернацькі, думає Іванка. Мати і сестра фактично нічого не розпитують. Це нерозпитування як накажете класифікувати: як степову волячу покірність долі чи злісне занурення роздратування усередину душі? як доброту блаженного, супутником котрої є міні-емоційність чи хитрощі начебто нейтрального спостереження?

Сава повідомляє, що вони будуть одружуватися. Добре, синку, хай тобі, синочку, буде добре; хай вам, діти, буде добре, поправила себе Іванчина свекруха без чотирьох хвилин. Що ж, де згода в сімействі, і далі, як мовиться, за текстом... На другий день Сава з Іванкою поїхали, не відбувалося особливо теплих прощань, були відсутні сакраментально-галицькі "може, щось не так"; мати Якилина поцілувала Саву в голову, швидко змахнула першою-ліпшою ганчіркою щось на оці, може, то порошинка впала; сестра подала Іванці руку, звідки у сільської дівчини такий світський вишкіл, подумала наша галичанка.

Іванка ще хотіла дещо розпитати дорогою, Сава, як правило, відмовчувався. Він часто, до речі, впадав у нірвану споглядально-буддійської меланхолії. Але це не гримаси іпохондрика, не нормальний стан затятого мовчуна, це — щось інше, проте Іванка — не психоаналітик із туго набитим гаманцем, не ворожка, що сім років не міняє засмальцьовані карти, бо інакше, мовляв, розвіється біла магія короля, світле сяєво чорної дами, висока енергетика бубнової десятки...

На рідному Тернопіллі Іванка під час навчання бувала лічені рази, а Сава приїхав уперше. Сусіди не збиралися, люди із наших організацій давно забули про існування Іванчиної матері, позаяк треба Україну рятувати, а не панькатися зі старою цьоцею, адже правора-дикальні партії — не дитсадок.

Ьсе відбувається із точністю до навпаки. Іванчина мати засипає Саву запитаннями, той відповідає, як гіравило, односкладно. Кажуть, Що там,

на Черкащині, люди працюють лише у неділю, а у будні дні всуціль п'ють, правда? (стримане Савине "ні"); а говорять, що по всій Східній Україні (Черкащина — не схід, а центр, строго вставляє Сава), так-так, що у всій Східній Україні стоять, у селах і містечках, пам'ятники Лєніну (так, майже так, це наш сором, злегка відрубує голос без трьох хвилин зятя); а кажуть, що... Іванка перебиває маму, досить, ми втомлені.

На другий день утрьох ідуть на батькову могилу. У пам'яті дівчини знову спливає і підв'язка на обличчі, і голос священика, печатається гріб сей до другого пришестя Христового, і хвилюючий патос промовців із наших організацій.

Лише дешевий, трохи облуплений хрест, навіть пам'ятника — цієї ілюзії увіковічнення — ще не споруджено над могилкою. Чи чуєш мене, таточку, дочка твоя прийшла до тебе, ось чоловік мій майбутній, я знаю, ти гордився би ним. Мовчанка, пронизливий цвинтарний вітер...

Шлюб вирішують брати тут, у греко-католицькій церкві, Сава похмурий, небагатослівний, начебто на допиті у вишколеного кадебістського полковника. Іванці раптом проповзає у мозок думка, що він не любить її і взагалі нікого не любить, бо він волочить своїм життям землею якийсь перебитий, як лебідь із хворим крилом, даруйте псевдокрасивість, це Іванка так подумала, а не автор. А якщо Сава не з'явиться на шлюб, вона чула про таких жевжиків, може, він має таємну дружину або невеликий гарем, і вони усі висмоктують його опірність і волю? Може, він, тихо скрадаючись київськими нічними вуличками, заходить спочатку в якийсь гуртожиток, скажімо, восьмого медучилища; через кілька годин бреде до однокімнатної квартири продавщиці 63-го мінімаркету, а зранку, геть знесилений, ще забігає до офісу середньої руки бізнес-леді? Вона не сміє спитати, озвучити сумніви, якщо називати сумнівами нав'язливі приступи самотортур. Ні! Буду питати, буду, він не нафтовий шейх і не золотопромисловець; він — інженер, що не працює за фахом, а крутиться біля міфічних чи то політичних, чи то кримінальних угруповань...

Але Сава строгий і мовчазний, не впадає в обійми сварливості, не має приступів жорстокості, не займається дрібними побутовими заувагами, отим кожноденним сичанням — не туди поклала, не так взяла —що виражає душу не менше, ніж читання депресивних есхатологічних візій, кінцесвітніх марев, апокаліптичної кон'юнктури. Сава зовні спокійний, викінчений інтроверт, Іванка дуже би хотіла ознайомитися із роздруковкою думок нареченого.

Виникли передшлюбні проблеми із грішми, ще у Києві Сава кудись ходив, повертався, вибігав знову, вони далі живуть у гуртожитку сільськогосподарського вузу, Сава дає комендантові на лапу за право неофіційно проживати біля нареченої. У коменданта десятки таких людей, але йому теж треба ділитися, виживати, дрібнодраматичні проблеми мільйонів громадян суверенної та незалежної, коли вся життєва сила спрямована на те, що будь-який найпересічніший Джон чи Біллі має надурняк, нахаляву, котру йому забезпечили "загниваючі буржуазно-капіталістичні державні закони. Зате наш громадянин живе новими п'ятирічками — п'ять років стовідсотково викладає енергію, щоби знайти ліпшу роботу, і ще п'ять, щоби мати із тієї роботи хосен. Ще п'ять — на утворення сім'ї і мінімальне її забезпечення, ще п'ять —на сякий-такий дах над головою; наступних п ять — на поліпшення житлових умов, чергова п'ятирічка йде на те, щоб облаштувати дітей; оглянувся, а вже нема часу жити... (Зрештою, ці п'ятирічки можливі при кінському здоров'ї, у просуванні цими неофіційними п ятиноме-ровими щаблями є свої виїмки і напівтони.)

Отже, Сава ходив, повертався, вибігав знову, крутився, як білка у колесі— улюблене прислів'я нещасних постсовдепівських рагулів, котре вони чомусь вимовляють із неабиякою гордістю, мовби комусь є діло до їхніх білок і до їхніх колес...

Іванка уже думала, що доведеться десь позичати грошей, до лихваря іти страшно, не віддаси вчасно, увімкнуть "лічильник", а потім хіба розраховуватися ниркою, легенею, якщо ці парні органи тіла здорові, бо інакше лихвар знайде спосіб страшної відплати. Але в

останню хвилину Сава усе ж роздобув грошенят, казав, що заробив, на запитання про спосіб заробітку тільки скрушно махнув рукою, будь спокійна, мовляв, навіщо тобі зайві клопоти, он дитину чекаємо, тобі не можна дратуватися, моя маленька. Коли він зрідка вимовляв "моя маленька", Іванка ладна була забути про всі сумніви і пересторо ги. Адже ці чарівні два слова не говорив краснобай, якому зліпити кількаповерховий бароковий комплімент, що піти в туалет по-дрібно-му, не пересичений донжуан із різноплановими домашніми заготовками-відмикачами жіночого лона, не балакучий серцеїд, котрий у певного типу жінок викликає непоборну огиду. Савині слова мали вагу, вони містили для Іванки гіпертрофований сенс чи, якщо хочете, розбухлі сть символу або набубнявілість парадигми.

Вона нізащо не призналася би Саві, керована інтуїтивною жіночою дипломатією, що це строго-ніжне "моя маленька" паралізує і зневолює її, народжує новий приплив почуття. Іноді їй здавалося, що навіть якби Сава прийшов від коханки, ще несучи на шкірі нерозтрачений цілком і ненависний запах іншої жінки, і сказав би їй, вибач, мовляв, моя маленька, я сьогодні переспав з іншою, але ти знаєш, як я тебе люблю, то вона, вона... вибачила б, але просила би лишень надалі у таких ситуаціях говорити "моя маленька" і зупинятися, не ранити її адюль-тертськими фактами, адже вона — не прихильниця полігамії, не мусульманка, що покірна законам шаріату і волі Аллаха...

Отже, є гроші — ілюзія, котра дає можливість з'єднати руки і серце, Щастя і нещастя. Іванка опирається звучанню цих порожніх солодкавих сполучень, що містять у собі зародки зношеності та фальшу.

Добираються на Тернопілля удвох, Савині мати і сестра приїхати не змогли, чому, для дівчини болюча таємниця, як дванадцята кімната, куди не можна заходити, у казці. Мати хвилюється, бо Сава не привіз

друга-боярина, на галицькому діалекті — дружбу; довелося авралом шукати когось із місцевих, випадкові люди із наших організацій, щоправда, допомогли, зі священиком домовлено. Передріздвяний

Великий піст ще не наступив, перша декада листопада, п'яте число року Божого тисяча дев'ятсот дев'яносто третього. Дівчина не таким уявляла прихід цього наразі найважливішого у її житті дня; почали мучити страхи, адже Сава такий потайний...

Може, він двужон, і в останню хвилю до церкви прибіжить якась розпатлана і заплакана молода пані з дитиною на руках, кинеться їй і Саві у ноги, буде просити і заклинати його відступитися, покинути Іванку іменем їхнього спільного дитяти, шлюб не відбудеться; Сава, забравши на руки сина, щезне назавжди, востаннє міряючи Іванку хворим і розпачливим поглядом смертельно пораненого гладіатора...

Насправді все відбулося спокійно і, як на стороннє око, нудно. Кілька людей у церкві, яких можна перелічити на пальцях двох рук —Іванка і Сава, її мати, двоє свідків, сиріч і дівчина з наших організацій, троє материних сусідів. Ні кінокамер, ні папарацці, ні колючих квіткових князівен — троянд. Сава не захотів зголити бороду, бородатий молодий — подія у повітовому західноукраїнському містечку, два дні пліток. Ритуальні рухи священика, шлюбні корони на головах молодят, во ім'я отця і сина, Савина права вилиця ледь посмикується, і не покину тебе до смерті, після цих слів Савиним тілом пробіг морозець, нарікаю вас мужем і жоною, що з'єднав Господь, хай люди не розлучають...

Іванку охоплює дивне хвилювання, устократ ріднішим стає для неї після цих слів священика дивний чорнобородий степовик. Хочеться гладити, пестити його, як двомісячне немовлятко, урочистий настрій росте із лакун і рівнин свідомості. Сава теж якийсь засвічений, лагідний, моя маленька, тобі не можна хвилюватися. Життя, донині грішне за церковним каноном, вступає у нову фазу, але вони, бідолахи, ще не підозрюють — випробування тільки розпочинаються...

ЧАСТИНА ІІ

Студентська вечірка досягала апотеозу. Дівчата, які ще вчора були втіленням майбутнього тихого домашнього вогнища, безперестанку курили і лаялися. Хлопці беззмістовно похитували головами і відгикували інтимну правду власних нутрощів, керуючись сокровенними нашіптуваннями віртуального кишково-шлункового філософа. Діти сіл і тихеньких районних центрів, що делегували гордість місцевих шкіл для навчання у столиці, осягали хаотичні принади відв'язки. Україн-сько-російський суржик — ця нірвана антимови — танцював плазунець на 12 м2 гуртожитської антисанітарії. Керівна і спрямовуюча бесіда була відсутня, розпавшись на дрібненькі острівці окриків, довірливих гортанних шепотів, пронизливих визнань.

У гуртожитське немите вікно зазирнула пустотлива зірка. Містичне сяйво місяця розганяло сон, будило сентиментальний душевний мотлох. Раптом Остапові очі зустрілися з її очима. Хто ця мовчазна стримана дівчина із блідим обличчям дореволюційної гімназистки? її поява видавалася такою недоречною серед напомаджених недопалків, хтивих алкогольних полисків зіниць і категоричного нігілізму, що Остап на хвилю подумав, чи це не місяць утворив із своїх хистких єзуїтських променів галюциногенне видиво і збочену нічогість?

...Ось простягнеш до цих блідих платонічних щік руки, і пролунає сухий зловісний сміх відьми, котра щойно врятувалася від кари потоплення у святих Дніпрових водах. Ти прошепчеш їй якнайніжніше любовне освідчення, а вона реінкарнує тебе у душу поліського хлопчика-кріпака, який укусив пана-содоміта за руку, не прийнявши його ласки, і якого роздирають тепер на криваві кавалки панські гончі пси. Ти крикнеш до неї, забирайся геть, вампірко, не смокчи невинну студентську християнську кров, а вона витягне захований з-поміж розкішних персів осиковий кілок і перетворить тебе на кам яну статую в жорстокому скіфському степові...

О, той її втомлений і прохолодний погляд, цей позір расової неприязні, ця мовчазна обіцянка (ненормативних ночей? генітального безуму?). Це шаманське заклинання мовчанкою, ця антиприродна

жіноча здатність сухо спостерігати, фіксувати і розкладати варварські емоції зайшлого люду на полички власного аристократичного гербарію.

Якби людина могла передбачати значення випадкових зустрічей, необов'язкових поглядів, колективної пам'яті жестів рук. Фатальні збіги обставин, вервечка випадковостей, прозріння від сенсу чиїхось банальних реплік чигають на нас, шукають нас, марять нами. І ми вже стаємо заручниками цієї універсальної работоргівлі, перетворюємося на дрібненькі й кумедні об'єкти волі супермена, чи, по-європейському, надлюдини, перетворюємося у комахопричетних і плазуноподібних...

І вже чужим, наркотизованим голосом Остап питає, на якому факультеті навчається панянка, чомусь ніде не бачив її раніше; значить, не виникало такої доцільності, бо все, що має бути побаченим, буде побаченим, а вона навчається із ним у одному вузі, романська філологія його влаштовує; (ох, ці перевтомлені європейські культури, хоча це вульгаризаторсько-неправильний термін, старі мови із зношеним та невдатним багажем закодованості, вуаль витончених символів, типу .?" Чоран! ах| Батай!), о, дуже приємно, як звати панянку і чи цікаво ш тут. Панянка не поспішає робити антропонімічних та екзистенцій-них одкровень; ніхто їх не слухає, і це чудово. Остап видає резюме свого життєвого шляху, без лицарства, але і без ренегатства, вона перетворюється на міс уважність; ви із Галичини, чи вам не важко тут вчитися, у галицьких вузах нижчі вимоги і більше свояцтва, а столиця, мовляв, жорстока, вона випробовує периферійну людину на опірність крові, мегаполіс тисне своєю велетенською масою на вчорашню сільську душу. Остап бачить, куди хилить панянка, доволі безцеремонно і круто, але вона така гарна, має такі звабливі груди і шикарні пропорції фігури, о майн гот, молода інтелектуалка і снобістський символ, хіба може зацофаний галичанин мати тут якісь шанси?

У м'який Остапів мозок тихо вкрадається другосортність і жах перед цією жінкою, що така незмірно далека не лише від його колишніх однокласниць — любительок соняшникового насіння, цих милих, наївних вічнолузальниць, що потайки мріють про Кіркорова, а виходять заміж за

молодих, схильних до алкоголізму шоферів місцевої автоколони. Так-так, не лише від них, а навіть від однокурсниць-філософинь, котрі мали в дупі моральні імперативи великого німця, натомість мріють не про недосяжних естрадних ідолів, а про земних і близьких молодих перспективних політиків та бізнесменів, бажано із київською пропискою, і про диплом викладача філософії, що буде пахнути свіжою друкарською фарбою, авось прігадітса.

Остап не бере до уваги таких виїмкових реліктів, як окулярниці-відмінниці, що некрасиво пітніють від випадкового чоловічого погляду, висловлюючи водночас сміливі феміністичні судження про бунт супроти фалоцентричного культу і залишків вузьколобої патріархальної свідомості. Не викликають у нього жодних емоцій і гладенькі душі та обличчя деяких філософів-однокурсників у добротних, придбаних на батьківські гроші піджачках, із тавром кар єри на інтелектуальних профілях. Ці Остапові однокашники завжди готові вести розмову про кордоцентризм і валютну біржу, сковородинівську втечу і нічні клуби, російський месіянізм і водку "Немірофф".

Остап уже пристосувався, освоївся, не такий страшний чорт, як його малюють, адже вступив своїми силами, благородні сивини викладачів, довіку буду їм вдячним, що не відкинули, не копнули за золотосяйні ворота осердя національної гуманітарної мислі.

І тут вона, не зустрічав ще Остап за неповний рік із куценьким досвідом нового життя такої дівчини. Як вас все-таки звати; компанія навколо втрачає останні прикмети діяльності вестибулярного апарату, хтось під столом награє на гітарі "Темная ночь, только пули свистят , який потужний опір дегероїзації доби, який могутній прояв юнацької ностальгії за величчю!

Шум стає нестерпним, запахи якнайрізкішими і якнайневитонче-нішими. Ірен мене звати, милостиво поступається дівчина зворушливим благанням юного спудея; яке чудове українське ім я, невдало зіронізував Остап; панянка гидливо скривилася, щось сказала про

плиткі допотопні жарти, Остап перепросив, якось невдало. Але нафіг уламки старої світської етики, коли панянка так сподобалась, вас провести; ні-ні, відповіла, як і протягом усієї милої бесіди, ламаною українською мовою із потужним північним акцентом, за мною приїде машина, зустрінемось, можливо, під час навчання, а ріведерчі, оревуар, до свіданія!

Довге петляння гуртожитськими поверхами, сон, як розкішна чорно-біла японська сага XVI століття про кохання, зранку треба зустрічати молодшого брата на вокзалі, батьки відрядили у гості. До вокзалу їхати довго, голова, як багатоповерхове панельне страховисько, адже Остапчик, чемний син взірцевих сільських учителів, не звик до алкоголю. Можливо, Ірен також його сьогодні згадує, мовляв, чіплявся вчора до мене на вечірці якийсь забембаний провінціал, та ще й із бандерленду, ні, ви тільки подумайте, такі, як він, тут пачками ходять. Остап їде у переповненому київськими провінціалами ранковому метро, Остап ловко плекає свою вторинність, молодчина, Остапе, ти справжній нащадок славного лицарства.

Під'їжджає потяг, ось Назарчик, бо так їх завжди називали тато і мама — Остапчик і Назарчик — торби, коробки, як ти тільки, братчику, витарабанив це все щире їстівне багатство із вагона? Як батьки? Наші знайомі? Школа?

Він засипає брата запитаннями, відчуваючи незрозумілу і тоненьку, як павутинка, пелену власної нещирості, дивної необов'язковості для нього більшості Назарової інформації. Ольга-однокласниця вискочила заміж, ага, була вагітна вже, та коли вона встигла, ти скажи; Остапа повільно починають дратувати спонтанні братові розповіді про різних однокласниць-ровесниць-однокашниць. Що йому до їхніх плитких дрібненьких прагнень і мрій, таких вражаюче неспівмірних із монументальними європейськими кроками столиці? Що йому до їхніх чоловіків і їхніх нехитрих шоферських шабашок районного масштабу? Господи, чула би Ірен, про що він тут теревенить із Назаром. І Остап уявляє п глузливий саркастичний регіт на ці серенади сільських

трубадурів сільському коханню, її промовисте, як плювок, мовчання, її презирливо викривлені губки кольору якісного помідорового соусу.

А Назарові усе цікаво, він уперше у Києві, так хвилювався, бідолашний, перед подорожжю до брата, остання ніч була безсонною, але про це знає лише мама. Зрештою, найважливішим центром безсонного неспокою був Київ, святий Київ наш великий, ірраціональна велич князівського тризуба, Золоті ворота до слави старовинної історії, квітник української духової аристократії, слава і честь, честь і слава.

Назар хоче про все розпитувати, гостинна столиця зустріла його соромом, бо при вході до найдемократичнішого транспорту на вокзалі не знав, що треба кинути підступний синій жетончик, брат нічого не пояснював, сталеві щупальця стиснули Назарові ноги, люди напирають ззаду, вони байдужі до патетичних хлопцевих фантазій про столицю,

Остап почервонів, як комуністичний стяг. Він уже за переходом, має проїзний, повертається назад, невеличке стовпотворіння, ти що, маль-чик, впервоє у метро, да, мальчік, різонула вухо чужа мова, ну як сказати цій слоноподібній старушенції, що справді уперше; брат вириває із Назарових рук жетона, штовхаючи до проходу, як це просто, виявляється... Розчервонілі щоки братів щезають у людській тісняві ескалатора, Остап злісно попереджує, що при виході можна зачепити зубцями черевик, треба вважати. Засоромлений Назар стрибає вниз за два метри до виходу, ледь не збиваючи масивного дядька, трішки невдало приземляється, боляче вдаряє ногу, але сором забальзамовує біль; привіт, омріяна столице!

Звично і весело світить сонце, добре, що хоч київське сонце не містить лоску світських раутів, єлейності нічних клубів із хитромудрими вивісками, анатомічної аберації... Світить сонце, Назаровий настрій засвічується паралельно, мила, наївна юність, tabula rasa із маленькими чорними цятками першого досвіду. Назар хоче екскурсій, походів старим містом, де залишилися, обережені космосом, енергетика пращурів, невидимий вівтар віри, сяйво офірної крові, чаша українського Грааля,

цитадель чистоти, лімфа непорочності, одним словом, юнак чекає від столиці дива і казки.

Остапові слід іти на заняття, "енки" для незахищеного впливовими предками спудея небажані, бо можуть відчислити, ніхто і не помітить, так море за долю секунди змикає царське дихання хвиль. Назар не хоче сидіти у гуртожитку, він прагне руху, незадоволений Остап кепкує, передбачаючи загублення єдинокровного на вулицях. На якусь мить Назарові стає гірко і соромно за брата, адже тато і мама, та й, чого гріха таїти, він, кожен день про нього говорять, мати службу Божу замовляла навіть за Остапове здоров'я; батько хвилюється, чи встигає слідкувати Остап за державницькою пресою; а директор школи нещодавно казав, що брат, мовляв, їхня гордість, ось приїде із навчання на канікули, і у школі його з нетерпінням чекатимуть, щоби виступив, розказав, що і наші односельчани чогось варті, як ми гордимося твоїм братом, Назаре, ти ж це знаєш. Хотів розповісти це все Назар, але щось стримує його, заважає щирій бесіді єдиноутробних: чи то пригода у ранковому метро, чи то вкриті ледь помітною паволокою Остапові очі...

Брати чітко обумовлюють місце зустрічі. Назар залишається зі столицею наодинці. Одразу вивітрюються із голови патетичні мрії, треба вважати, щоб не заблудитися, не розчинитися, не щезнути на цих гігантських вулицях, циклопічних бульварах, велетенських майданах. Хлопцеві одразу кидається в очі різний до непристойності одяг перехожих, дивна відстороненість їхніх облич, між якими лише зрідка промайне живе лице. Ніхто не дивиться на нього, не бачить його, упритул не помічає його, кожен проковзує повз, деякі люди голосно сміються. Назарові закрадається у голову дивна думка, чи може у цьому місті бути комусь весело. Він несміло розпитує шлях до Золотих воріт у кількох перехожих, що видались йому ріднішими. Лише один чоловік, сивий, як Назарів батько, відповів по-українськи. Хлопця проймає піт, він шукає магічні ворота пішки, йому здається, що їхати туди є ницо і не гідно для фізично здорової людини.

Острах поволі розвіявся, бо не лякатися і вбирати голову в плечі приїхав сюди Назар. Він приїхав як господар-українець, один із 49-ти мільйонів, бо має моральне право поцікавитись, як і чим живе Київ і чи не буде між столицею і нащадком крутівців реакції несумісності.

Ось і Золоті ворота. Назар приєднується до екскурсовода, що веде оповідь студентам якогось полтавського коледжу. Краткая історічєс-кая справка, вульгарна наквацьована тітка щось плете про общія корні і дружбу, слово "слава" у її чиновницькому лексиконі є архаїзмом, а слово "честь" — історизмом. Полтавські студенти хіхікають диким калічним суржиком, їм нецікаві ні думки Назара, ні слова вульгарної наквацьованої тітки. Йти геть звідси, хоч би на Аскольдову могилу, лишень не чути б цього сірого дистильованого голосу, цих імбецильних вересків, не бачити цих однакових, мовби клонованих, лиць, що хочуть пепсі і хот догів.

А Київ гарний, як зачервоніла від сорому юна цнотливиця, а Київ строгий, як лик архистратига, о столикий і сторозтерзаний, полісти-льований і двістірозіп'ятий... І ось Він уже уявляється хлопцеві у формі пробитого богородичного серця на католицькій іконі, Георгієм По-бідоносцем, що розтинає святим мечем тарантулів, котрі позаплоджу-валися на древніх узвозах і вулицях. Хлопець бачить недоступне притупленому зорові обивателя, який живе на території гігантського шлунка-масакри, що споживає хот доги і пепсі. О дорогі джинсові донкіхоти на межі тисячоліть, з худенькими ідеалістичними руками, що намацують ниточки і павутинки між безоднею розщеплення і дослухаються до скрипки на румовищі погребенної віри...

Скрізь чужинська мова, ошмаття облич, оцупки рук, обрубки величі. Щось притискає Назара до землі, горбатить, робить маленькою комахою, скромним гвинтиком, невідь-як затесаним у відлагоджений механізм столичної машини, покликаної продукувати щастя. Назар не зовсім розуміє власний стан, не ідентифікує себе із мурахою, чомусь нестерпно захотілося додому, готовий навіть із братом не зустрічатися, хай колись, іншим разом.

Так, так, . юначе із задатками героя, реліктовий рустикале, сіра провінційна людино, патетичний мрійнику, народницька архаїко, уламку моралі вітряків та верб, загублена українська людино, цвинтаре вишитих сорочок, шароварний обломе, русинський непотребе, загумінковий плебсе, українське майбутнє...

Але все-таки слід зустрітись із Остапом, скільки хочеться розпитати у брательника, чи не сумує він за нашою хатою, за батьками, чому вряди-годи пише, мати кожен день питає листоношу, чи є вістка від Остапчика, ця вже перша тепер повідомляє, ні-ні, Катерино Іванівно, нема нічого. Мати так знічено і винувато усміхається, тихо плететься назад і щось довго думає. Назар не вникає у внутрішній світ матері, подумаєш, від брата нема листа три тижні, велике цабе, я ось біля батьків, допомагаю, а мати ніколи не переживає за мене; братерські ревнощі і поєдинок за батьківську любов, отроцький егоїзм і екстреми юності...

Хлопець зиркає на годинник, вже шість хвилин назад мав з'явитися брат, раптом панічний страх охоплює Назара, невже він переплутав місце? як добиратися до гуртожитку? може, із братом щось сталося? Може, його понівечене автокатастрофою тіло довозять до найближчого моргу, може, він зламав ногу і не може поворухнутися, аби на ліктях, на зубах проповзти на зустріч із молодшим; може, із темних вулиць цієї криміногенної оази виповз найманий вбивця і застрелив брата через те, що той галичанин; може, Остапа затягнули у підземні асфальтові нутрощі потворні русалки міських вулиць? Щось мусило скоїтися, важке і неприємне, бо не міг Остап залишити його напризволяще, адже не встигли ще набриднути один одному, так билися колись маленькими... На Назарові очі навертаються сльози, що він скаже батькам, коли Остапчик мертвий, кремований після страхітливих тортур ката-сюрреаліста, він так хотів вчитись у Києві... Що робити, Боже, пролетіло вже сорок хвилин від домовленого часу, а брата немає...

А брат відсидів заняття, і наче якийсь свердлильний інструмент точив йому груди. Який недоречний приїзд Назара, саме з Ірен

познайомився, можна було би спробувати її розшукати у гуманітарному корпусі. Ще дві години до опікунської зустрічі, брат вже дорослий, одинадцятикласник, нехай трохи живе власним життям, хай має свою екзистенцію, іронічно скривився Остап, всякому городу прав і права, хрен із ним, ризикну пошукати Ірен, поверх для іноземних мов, такий прозахідний і розкомплексований, такі незабембані колгоспними трудоднями кобіти, дорогі кашемірові пальта, стоп! Ось іде Ірен, не треба і шукати, як безмежно пощастило, вона мило шепчеться із подругою, біля неї нема жодного чоловіка, фафа, ляля! Остап ква-зірозв'язно, яко істинний спудей, підходить, вона його впізнає, Остап позапланово червоніє, може би, десь, хм-хм, зустрітися, піти на каву, тобто кофе; а ви будете мати гроші, щоби розплатитися, бо я не відвідую алкоголічні ганделики, зараз ще маю невеличкі справи, хіба біля входу о... Ірен називає, як холоднокровна ясновидиця, точний час його зустрічі з братом; він на хвилинку торопіє, хоче відкорегувати хоча би на півгодини, очі Ірен напівпрезирливі, напіввідсторонені; добре, of course, я чекатиму; о, єс, єс, вона сміється, даруючи Остапові перевитрати жіночності.

Як попередити брата, бідолаха не знає міста, але ж не може Остап Кисільчук посвячувати дівчину в такі малопривабливі деталі, не відмінити ж через це таку важливу стрєлку, вдруге вона може не згодитися, а брат викрутиться, він кмітливий.

А брат чекає ще півгодини, на його очі, як би не було це банально, набігають сльози. Жаль стискає серце, жаль — не картопля, його не обчистиш. Хлопець бродить центром, як вироМ, перепитує автобусні маршрути на Голосіївку, він не має грошей, потертих символічних папірців, аби всунути їх у руку таксиста, він упевнений на 100% у поганих передчуттях. Чому їхав, але ж ти сам хотів, мати не дуже згоджувалася, підтримав батько. Ох, Остапчику, Остапчику...

А Остапчик дожидає чарівну лінгвістку, проходить десять, п'ятнадцять хвилин; брати, чекаючи у різних місцях, хвилюються однаково екзальтовано, лише за різними суб'єктами сохне їхня

енергетика; Остапові закрадається в голову думка про брата, хоче бігти, може, Назар ще на місці. Але на обрії, як холоднокровна ясновидиця, з'являється неквапливо-витончена фігурка Ірен, брат викрутиться. Вона веде у дорогу кав'ярню, хлопець позичив годину тому п'ятдесят гривень, наївний бухгалтер, що не уявляє, як звести фінансові плюси з мінусами. Вона хоче сухого вина, Остап глянув у розцінки і завмер, це вам не завивати у шкільному хорі какофонічними голосами, що бідні дівки заміж йдуть, а багаті плачуть. Але він, яко моторний Еней, зразу заявляє, що дуже вподобав Ірен; а ви загалом із дівчатами зустрічалися, — питає та, переходячи виключно на російську; аякже, дайош інтимну тематику на рідній мові!

Остап просторікує про епізодичність, необов'язковість власного досвіду, він філософ, работа у нас такая, лише не переходить на російську, очевидно, тому, що соромиться накруто замішаного західняцького акценту. Розмова тече довкруж їхнього вузу, Ірен виступає У ролі попечительки-суперледі, вона знає про викладачів таке, що наївному хлопові і не приснилося би, але нафіг мені ці історії, згодяться, як до нового костюму латка, прагматично роздумує Остап. Він запобігливо, як рафінований льокай, підтакує дівчині, вона бачить Остапову капітуляцію, ще не підозрюючи про всі переходи і лабіринти галицької душі. Взяти би її таки тут, на цьому столі, міркує злегка захмелілий донжуан, здерти б із неї дороге пальто і всі напарфумлені інтимні аксесуари, зламати б її самовпевненість генеральської доні, бачити би її голою та упокореною, як молоду кобилку після першого осідлувача, ачей не підбирав би тоді, наче крихти милостині, обривки усмішки і кальку відвертості.

Ірен розпитує, чи мають вищу освіту вчителі сільських шкіл, чи є У хлопцевих батьків корова і кури, вона цинічно знущається із носія Щирого українського імені, той якнайрізкіше відгороджується від будь-якої причетності до сільської домашньої фауни, до сірих закомплексованих педагогів, котрі роками не виїжджають далі райцентру. Ірен входить у смак, проводячи сеанс вишуканої шокотерапії, не відчуваючи, як палкий юнацький інтерес обростає

першим екстрактом ненависті і злоби, малоусвідомлюваної, але добре контрольованої. Грошей їм не вистачає, вона докидає ЗО грн., кажучи, що на Заході кожен платить за себе, і не варто зважати на рудименти патріархату, лише виключно на власні фінансові можливості. Що, хлопче, отримав негативний заряд, знайся кінь з конем; їй слід кудись бігти, мету вона, звісно, не уточнює. Майже холодно прощаються біля фешенебельного входу, як там брат?

А брат доперся до університетських гуртожитків за три години, хоча можна було би вкластися у шістдесятихвилинний відрізок, брат став зібранішим, чекаючи біди, за короткий шмат часу позбавившись найтяжчих симптомів столичного страху. Знайшов Остапову кімнату, звичайно, так і думав, його немає, всім це до фені, да прийде твой братєльнік, не волнуйся, лагідно каже якийсь сумчанин. Назар хоче шукати телефону, повідомляти у сільську раду, що пропав брат, бити телеграму. Хлопець розтривожений, у скронях стукає, настінний годинник, яко єдина розкіш у братовій кімнаті, тупо відлічує часоплин. Гуртожиток оживає: верещить і рохкає, варить їжу і вживає алкоголь, псує презервативи і готується до семінарів. Лише Остапа немає, братчику, пробач, може, колись образив тебе, бра...

Різко відчиняються двері, входить... Остап; ага, Назаре, ти тут, усе добре, я затримався в університеті, позапланове заняття, ну нафіг з тим усим. Голос Остапа не видає ані найменших вібрацій каяття; ошелешений брат перепитує, чи не бреше Остап, може, у нього якісь неприємності, той заувагу розуміє по-своєму, яке твоє діло до моїх неприємностей, ти мій опікун чи духівник? Назар рознаркотизовуєть-ся від хвилі нав'язливих передчуттів, міг би попередити, я переживав. Ти бачиш, він переживав, як целка, злісно іронізує накручений приниженнями лінгвістки Остап; Назар широко розплющує очі, тобі щось бракує, перепитує старшого брата. У кімнаті сидять інші хлопці, вони починають зацікавлено прислухатись до особливостей братерсько-галицької артикуляції, вони змовкають, галантно надаючи братам можливість вільного мововияву...

Чого приїхав, нерви мені псувати, без тебе тоскно, продовжує Остап, пересипаючи власну бесіду лайкою, наче присмокталася до його губ огидна чорна п'явка. Більше не приїду, зараз же забираю речі; скатєртью дарошка, ти диви, яка панянка, тобі справді щось бракує нині, Остапе.

Даремно ти сказав це, голубе, ще не підозрюючи, що за айн момент твій брат несподівано розвернеться і з усього маху вліпить тебе кулаком в обличчя. Ти заточишся, схопишся руками за лице, потекла червона юшка. Остап стане, як укопаний, вони ніколи не билися біля батька-матері, хіба малесенькими. Першим Назаровим бажанням було відскочити вбік і впитися зубами у це ненависне самовпевнене тіло, трощачи та гамселячи його до напівсмерті, адже ходить на секцію боксу, напевне, зуміє побити цього філософа, який ще чверть години тому був ріднішим від себе. Назар хоче це зробити, Назар машинально фіксує фарисейські усмішки вінничан та чернігівців, аякже, бандери приїхали сюди битися, дай їм кулемет із-під стріхи, то вони, чого доброго, півгуртожитку перестріляють. Назар інтуїтивно прочуває стихійний виплеск темного географічного расизму, підсвідомі кавалки стереотипних упереджень синів Великої, поетизованої галичанами України. Назар зупиняється.

Так і завмерли на хвильку, один навпроти одного, не кузени, не напівродичі, а два рідні брати. У кімнаті стало тихо-тихо. Примружені очі вінничан і чернігівців. їм смішно і цікаво, їм страшно і цікаво, їм паралельно, але цікаво.

Стукає настінний годинник. Назар мовчазно і стримано збирає речі. Він думав погостювати у брата декілька днів, він уявляв їхні довгі нічні розмови, він хотів розповісти Остапові про Наталку, не все розкажеш батькові-матері, однокласникам, кого спитати, як не старшого брата, чому у дівчат настрій міняється, як березнева погода, може, є якісь специфічні засоби впливу, і взагалі, що брат думає про батьків, Назара, себе, Київ, державу.

Остап стоїть посеред кімнати, як укопаний, і жаль йому вже, що вдарив брата, той так довго їхав сюди. Але Остапа забембують ці невідповідні вторгнення в його життя, ці архаїчні пуповини, босоноге дитинство і всілякі рушники, над якими матері недосипають ночей. Треба було попереджувати, а якщо вже приїхав (та ні, вже місяць попереджували, але... але все одно), то слід сидіти нижче трави, це не сільський вигін, де підлітки пасуть худобу, не гульки у приміщенні будинку культури так званого рідного села, Назар — дикун, конан-варвар, як він смів нести таку ахінею, подумаєш, перетрудився, самостійно добираючись до гуртожитку.

Назар одягається, зараз піде у ніч, Остапа розпирає злість, який неприємний день, треба буде переглянути гороскоп, він хоче жити, а не скніти, його не можуть постійно в'язати із кимось спогади про сільських бабів і дідів, невже ця, бляха, мала батьківщина буде вічно висіти наді мною дамокловим мечем? Але Остап пересилює себе, викликає брата на коридор, нехай не дивляться на їхні суперечки ці жевжики.

У коридорі братерські очі спалахують соромом та неприязню. і стоїть брат навпроти брата, як воїн навпроти воїна, ворог навпроти ворога, Петлюра навпроти Муравйова, сонце навпроти місяця.

Мовчанка, навіть не чути набридливого цокання настінного годинника, наче брати випали у позачасову чорну діру. Відсутність взаємних докорів, уперта родинна кров. Накінець Остап зважується і промим-рює, щоби брат пробачив йому, погарячкував, типу, були неприємності з однією кобітою. Так і сказав, кобіта; дєвка, тьолка, чувіха, полонізми і русизми, вульгаризми і арготизми, одним словом, вишуканий синонімічний ряд, достойний неоплатоніста і младогегель-янця, сковородинчука і розанофца. Назара душить нахлинутий жаль, образа, йому видається гидким і слизьким худорляво-бліде братове обличчя. Закрадається думка, що він, властиво, уперше бачить цього самовпевненого егоцентрика, який посмів його ударити, що він уперше чує лукаво-екзальтовані вібрації нерідного голосу, що він уперше

сприймає, як чужого, цього хлопця, котрий преться носити борідку під чекіста Дзержинського.

Мовчанка. Перестань, Назаре, що ти, справді, як целка, хочеш мене ударити, то бий, театрально розстібує Остап два верхні ґудзики на сорочці. А Назар згадує їхні відверті нічні бесіди, котрі вели у своїй хлоп'ячій кімнаті, будучи школяриками, їхні розділені секрети, що довірливо прошіптувались о другій ночі, їхні спільні футбольні матчі й перші кавалерські виходи чи кавалерійські наскоки до дівчат.

Мовчанка. Це вже украй замахує мене, усьому є межа, не хочеш вдарити мене, ходи, вип'ємо, пляшка знайдеться, тільки не стіймо тут, як дурні лохи. У голосі Остапа зникає театральність, він нервує, незмірно далекий від блідих грецьких стоїків чи середньовічних аскетів у чорних сутанах.

Із-за дверей визирають Остапові колеги, великоукраїнські спудеї, вічні центристи. Підлі хитренькі хохлята, нервово міркує Остап, ніхто і пальцем не повів, щоб спробувати нас примирити, відволікти нашу увагу на інше, хай навіть карти чи пляшку, подумали, що це наші проблеми. Почекай, хохляндіє, теж колись залишишся із повним мішком власних проблем наодинці...

І Назар відступає, розум перемагає емоції, він заходить до братової кімнати, знову викладає речі і роздягається. Сусіди забувають про братерську сварку, хтось виплескує враження сьогоднішнього дня, хтось перевальцем іде на кухню розігрівати їжу. Остап багато говорить, щось несуттєве, дрібненьке, закручується власною розмовою. І ось у кімнаті вже немає сусідів, хто у гуртожитській хаті-читальні, хто подався на ловитву дівчат, лише Остап і Назар, два втілення найбільших батьківських гордощів, Тапчик і Зарчик, так Кисільчуки-батьки називали їх маленькими... Остап пробує повертатися до предмета сварки, виправдовуючи, звісно, себе — філософа-хлопця із пунктирною борідкою під чекіста Дзержинського. І Назар усе ж заговорив, але скупо, не так, як нафантазував дорогою, оповідає братові про Наталку. Брат згадує,

ох, ця вульгарна сільська краса; у неї, здається, ближче до країв тридцятидвоскладового зубного ряду, у ротовій порожнині красуються два "блищечих", під золото, зверху справа і знизу зліва Але Остап завбачливо не озвучує свої естетські візії, що ти хочеш почути від мене, Назаре, усіх їх треба трахати. Назар також небайдужий до цієї теми, але цинічний Остапів голос провокує згасання сповідницького патосу.

Ти змінився, Остапе, що з тобою сталося, так Київ уплинув; перестань, про що ти, скупо цідить той, потайки радіючи, що зміни помітні, і що він, плюючи на босоноге дитинство і руту-м'яту, виковує із себе людину нової формації, краплинами вичавлюючи недолугий провінціалізм.

Заходить хтось із хлопців. Треба спати. Ніхто більше не б ється і не жлуктить горілки, брати тиснуться на одному ліжку; не сон, а тортури. Назар твердо вирішує завтра повертатися. Остап не відмовляє, вони сяк-так помирилися. Звичайно, треба їхати, для гостювання тут потрібні гроші, для чого пропускати уроки. Вчи іноземні мови, Назаре, раптом вириваєтьсяу брата цілком щиро, адже не будеш після закінчення шкільної комедії бикам хвости крутити і розкидати гнояки на городі...

Зранку Остапові на пари, домовляються о 1600 зустрітися на вокзалі, адже необхідно провести брата. Знову Київ, а не гуртожитська пустеля, торба на плечах, Назар не хоче придбати для сімейного столу київського торта чи котлет по-київськи, йому байдужі кулінарні візи-тівки столиці, він весь під враженням вчорашнього конфлікту. Але спомини про остапово-назарівський поєдинок поступово проковтує метушлива краса міста-циклопа; та ж сама чужинська мова, викривлена особливостями наддніпрянської та слобожанської артикуляції, ті ж відсутньо-самотні обличчя. Чомусь не приходять сьогодні хлопцеві до голови думки про честь і славу, еліту і білих гетьманів...

Він понуро вештається центральними вулицями, трохи починає вникати у зовсім не містичні, на відміну від вчорашніх уявлень, секрети їхнього розміщення. Він ловить себе на думці, що вже не почувається

тут засмиканим і смішним диваком, бо він ходить бруківкою свого, українського міста, не зважаючи на безліч нашарувань і спотворень. Бо він не хапає, винувато і по-лакейському озираючись, крихти на панській кухні. Бо він сидить на величезній раді за величезним центральним золотим столом, ім'я якому — Київ. Бо від цього гігантського уявного стола світитимуть майбутні флюїди щастя...

-Замислений Назар не помічає сонмища жебраків, поораних споживацьким егоцентризмом сановних облич, печаті невідбулості в очах пересічних городян. Замислений Назар зігрітий чистою ідеалістичною вірою, вагу якої неможливо визначити на шальках терезів.

Ось і вокзал, 1600, знову похмурий Остап вже чекає. "До відправлення потяга № 204 "Київ — Івано-Франківськ" залишається 30 вилин, — чують хлопці знеособлений штучний голос вокзального диктора. Мулько Остапові на серці, так завжди чомусь буває, коли він вряди-годи проводжає когось на івано-франківський поїзд. Але геть ностальгійні атавізми, він вважає себе космополітом, принаймні поки що українським. Хочеться сказати Назарові щось гарне, але мозок і язик раптом лінивішають, філософські диспути провадити легше. Назаре, ти... той... ну, вітання батькам і взагалі... вибачай, може, щось не так; ох ці нещирі галицькі перепрошування, ці нашарування фальшу як результат гніту кількох імперій з відмінними ідеологіями, паралельно мізкує Остап.

Брат заходить до вагона, ще зупинився на хвильку, ніби хотів щось сказати. Остапові раптом стає боляче і прикро, що йому Ірен та інші, рідний брат так швидко від'їжджає, вдома все було гарно і просто. Поїзд поволі рушає, Остап іде услід вагона, брат щось каже, але вже нічого не чути, поїзд наддає ходу, залишаючи Остапа у вирі кордо-центричних та раціоцентричних дискурсів.

Жаль тисне на груди, може, треба було завернути Назара, нехай би погостював ще, десь побродити з ним, показати Андріївський узвіз,

Лавру, все вийшло так по-свинячому. Але досконалі вокзальні годинники відстукують часоплин, зрештою, нічого страшного, якби ще мене хтось міг глибше розуміти, батьки і брат по вуха зав'язли у сонний триб провінційщини, це зрозуміло із кожного братового слова, Наталка якась. Та цих Наталок, бевзю, тут пачками, в аудиторіях і під готелями, на вулицях нічних і вулицях денних. Звичайно, він любить родичів, і, якщо чесно, все-таки жаль, що вдарив брата, але він не може свої найкращі духовні поривання приносити у жертву очіпкові і плахті, пирогам і шароварам.

Але раптом щось ірраціональне і байдуже до філософських парадигм закрутило Остапові в грудях, запекло біля серця, аж присів. Йому шалено захотілося припасти вухом до залізничної колії, вловлювати магнетизм тіла, що пов'язане надлюдською довжиною із рідним домом, а потім бігти, бігти, бігти за потягом "Київ — Івано-Франківськ"...

ЧАСТИНА ІІІ

Сумний і невеселий був золотостольний Київ року Божого 1995-го, мовби накачаний спазмолітиками Геракл або Афродіта, котру за непослух верховний олімпієць переодягнув у лахміття і вислав на трасу пропонувати мінєти перевтомленій та забембаній шоферні. Потворні архітектурні ансамблі спальних районів, яким, крім традиційної невиразності та безликості, інфернальний Хтось уприснув невибагливого наркозу, іноді перериваючи їхній нездоровий сон короткочасною ін'єкцією дешевого стимулятора. І це неприродне заціпеніння і подекуди дикі спалахи, як оази інфекції, мертвотної жвавості й садо-мазохістських веселощів, уселяли жах. Здавалося, що у цих багатоповерхових мішках, котрі покликані були імітувати світло приватності, ауру домашності, поселився недобрий домовик. Люди зі спільного під'їзду не віталися, їм було байдуже, хто розділяє з ними приреченість на виживання, спільну участь у концепції великого експерименту животіння. І скрізь смуток, липкий і безнадійний, що знекровлює обличчя городян, перетворюючи масивні спальні райони на

грандіозні вмістилища музею недороблених недовоскованих недофігур, а ін'єкції дешевих стимуляторів, незримі та віртуальні, викликали — ні! не спалахи карнавальних веселощів, масових пофігістських гулянь — а лише виквіти ненависті, агресії, суїциду. І лунали кожен день звістки, похапцем переказувані заляканими бабусями, — когось зарізали, пограбували, зґвалтували. Смуток і насильство облюбували цю землю для власних страхітливих ранкових розминок і вечірніх променадів...

Вночі місто вимирало. Тільки де-не-де скрадалися одинокі налякані перехожі або чвалали підлітки, напомповані допінгами найрозмаїтішо-го походження. Наче неофіційна комендантська година окутувала окраїни розбухлого древнього міста.

Натомість центральна частина жила у розкоші, мовби вродлива дочка, у яку платонічно закоханий батько, що позасвідомо ненавидить іншу, незугарну власну дитину. І це вибіркове уявне кровозмішування із міфічним батьком розділило столицю, доки не з'явилися інші батьки, яким нічого не залишилося, окрім вимушеної любові до сірої території окраїн. Місто у місті, європейські фешенебельні маркети і кав'ярні, офіси та урядові споруди, лоск і блиск, моментальне буржуазне переродження у центрі і безнадія окраїн, котрі начебто покликані були ховати від стороннього ока сотні тисяч прибульців із сіл, що заполонили територію Києва, аби влити у це старіюче місто нову здорову кров, силу і перспективу, аби врешті-решт регенерувати це гігантське маргінальне гетто, це не підрум'янене, а одне з істинних облич града Києвого. І це бунтівниче нуртування сплячого велета починало звісту-вати про себе новими будівлями і початком монументального перелицювання дідівського архітектурного спадку.

Але Саву Чорнокрила не тішила ця косметична регенерація. Нещодавно вони купили на Троєщино однокімнатну квартиру, бо життя у гуртожитку, та ще із маленькою Софійкою Савівною, почало перетворюватися на пекло. Дружина, правда, пішла в академку, комендант почав нахабно вимагати щотижневих хабарів, а відсутність гарячої в°Ди, парабола зникання і з'являння якої не містила жодної

логіки, 1ноді доводила Саву до шаленства. Половину суми на купівлю вдалося призбирати (як легко будується це просте, без складнопідрядних викрутасів, речення).

Фізичні роботи, розчин і кельма, кельма і розчин, на заміській дачі одного розбагатілого нашого чоловіка, котрий, однак, зовсім не додавав грошей за перейнятість спільною ідеєю, проте часто любив підкреслити, що, вважай, тобі пощастило, пане Саво. І пан Сава, заробляючи протягом півроку кожен день, окрім неділі (іноді і в неділю працювали, робота — не гріх, це ліниві галичани прищеплюють лжепоняття, думав Сава), десять баксів, десь на третьому місяці роботи відчув, як у нього змінюється психіка. Він почав мислити глиною і цементом, носилками і цеглою, він раптом побачив себе і кількох інших роботяг рабозалеж-ними від цього буржуазного двоповерхового монстра, бо що таке підсобний робітник для рабовласника, як не додаток до рум'яної спокійної цегли, як не один із малосуттєвих сегментів розчину? Робітник — зеро, порох під ногами, а будматеріалів, дорогих і спокійних, господареві безмежно жаль, хоча ні цегла, ні розчин не перейняті національною ідеєю. Робота від 800 ранку до 800 вечора, обід завозили на місце, їсти треба нашвидкуруч, швидше, йоб його мать, вирвалося один раз у господаря — розбагатілого Савиного знайомого із право-радикальної партії. Сава глянув тоді на нього, змішано так і болісно, що ж ти, мовляв, пане-брате, не пам'ятаєш, як ми починали спільну боротьбу за соборність і нєподлєглость. Той відвів очі, відійшов...

Сава приходив додому викрученим, як дірява ганчірка, почуваючи приступи огиди і люті до себе — спеціаліста із розчинів та кельми — і до дружини, округлий живіт якої звістував розбруньковування їхньої сім'ї. Іноді налітало химерне бажання вщипнути Іванку, таку меланхолійну, мовби причетну до масонської ложі вагітних, махати кулаком довкола її живота, несправедливо образити дружину і той живіт, котрий вона так чинно і старанно носить перед собою, вигукувати, дивлячись у рідне обличчя, найбрутальнішу російську лайку, пересма-чену вимираючими особливостями наддніпрянського діалекту.

А потім, коли Іванка здригатиметься всім тілом у полоні істерики змінених вагітністю нервів, вийти на гуртожитський коридор і довго, як покинутий зграєю старий облізлий вовк, завивати від безсилля, потім схопити за вилоги старого плаща вахтерку і кричати у Ті зморщене лице, мовляв, чому ж ти, стара суко, постійно нагадуєш мені, що я тут не живу офіційно, чому, зрештою, не звертаєшся до мене державною мовою, потворна мавпо?..

Але вольовими зусиллями, іноді — надзусиллями, Сава замикав на ключ цей внутрішній вулкан бунтарства супроти дружини, вахтерки, загалом слабких світу сього, на денці душі розуміючи, що такий припадок засвідчив би лише те, що він є справді зеро, порохом під ногами, жалюгідним червом, що смикається під монументальною колісницею епохи.

Одного цікавого червневого вечора, коли до закінчення роботи залишалося півтори години, Саву покликав господар-партієць, ЇДЬ' друже, щойно мені потелефонували на мобілку, твоїй дружині погано. о речі, як дізналися номер? Але Сава вже не слухає дрібнопрагма-ичних пересторог, Сава просить господаря, як батька, брата, іменем найсвятішого, що їх колись зв'язувало, підкинути його машиною до гуртожитку, Іванка буде, напевно, родити. Хазяїн, хоч і не Пузир у засмальцьованому халаті, але гроші рахувати вміє, час — гроші, кривиться, але, зрештою, віддає команду своєму шоферові їхати, одна нога — тут, друга — там. У машині Сава безперервно пітніє, як вона, моя маленька, Боже, допоможи нам; ось і гуртожиток, шофер зразу назад, господар за простої не платить.

Вахтерка зі старими вилогами старого пальта радісно повідомляє, що Іванку вже забрала швидка, вахтерка викликала особисто, повезли у дев'яте родильне відділення — і хіба скажеш зараз милій старушенції про державну мову… Сава хапає таксі, чи не вперше, відколи приїхав до Києва ідеалістичним хлопчиною; родильня, якісь нескінченні переходи, прибудови, майн гот, дружина ще у приймальному, очі у неї такі благальні й перемучені, мовби глянули на колір табуйованої правди. У

приймальному повідомляють, що у дружини почалася кровотеча, будемо робити чистку і забирати плід; як забирати, мертвий, чи що? чоловіче, не морочте нам голову, негайно мотайте за ліками, якнайшвидше, бо може бути пізно, наостанок байдуже кинула гінеколог —чергова, життя вашої дитини майбутньої у величезній небезпеці!

Сава донині пам'ятає, як вибіг із приймального і чомусь звернув увагу, що вулицею пішла жінка у синій сукенці з білими трикутниками, а навпроти підліток розкурив "ватруа". Найближча аптека відчинена, але зі списку майже нічого нема, добре, що прихопив гроші із заначки під умовною назвою "Дитина". До наступної — метрів триста, вона масивніша, яке благо, що у хворій постсовдепівській державі так до непристойності багато аптек. Сава не пам'ятає, як добіг, лише тямить, що фармацевт спитала, чи він не хворий; Сава простягнув список, напевне, у ту секунду над пересічною аптекою витали ангели та архангели, купив усе, записане у айболитівському фоліанті. Половина ліків вашій дружині зайва, раптом вирвалось у аптекарки. О, вона добре знається на брудних ескулапівських способах поповнення запасу ліків, але хто би про це зараз думав; Сава майже через п'ять секунд, секунду, чверть секунди знову в приймальному покої, добре, чекайте. Іванку забрали, він ще встиг утиснути черговій десять "умовних" одиниць, вона глянула на Саву вже прихильніше, не переживайте, молодий чоловіче, все, мовляв, буде добре. Сава зловився на гадці, Що говорив із фармацевтом та гінекологом по-російському; очевидно, Для лінгвомімікрії, це трапилось чи не вперше, відколи він, тоді хлопчина без копійки у кишені й даху над головою, приїхав до столиці, оагато речей сьогодні він робить уперше, принаймні таксі, російська м°ва і спринтерський біг до аптеки...

Нарешті вийшла чергова, котрій гріла праву кишеню халата Савина десятка, все добре, але мусить постійно лежати під нашим наглядом, через місяць-півтора родитиме, я доклала, як бачите, всіх зусиль. Сава мерщій переходить на українську, лікар(ка) злегка вибалушує очі, але гроші не пахнуть мовними ознаками. Він передає дружині записку, що

купить продукти, переправлячи їх дебелій санітарці — такі приторговують на Бесарабці — через віконечко, і прийде завтра.

Наступні дні довелося розриватися між роботою і відвідинами. Яка беззахисна і загублена людина, рефлексує Сава, стаючи неуважним — ось неправильно замісив розчин, господареві до конкретного місця його проблеми; що ж ти робиш, за що я тобі плачу кожен день готівкою, Сава відмахнувся, нічого страшного, але господар теж сьогодні безнастроєвий, ах ти ж і мудак, Саво, а за машину ти платив, коли тебе катав Києвом мій шофер? Сава робить здивовано-болісні очі, такий погляд буває у несправедливо покараного батьками трирічного хлопчика, слово чіпляється до слова, і наївний Сава видає останній аргумент: покидаю роботу. Сказав і злякався, але господар негайно і спокійно констатує, що розриває із Савою віртуальний контракт, бо йому давно це набридло, і треба робітників, а не філософів. Так і застигли один навпроти одного колишні партійні друзі, що клялися здобути самостійну Україну або згинути в боротьбі за неї; але гроші, гроші і ще раз гроші... Яка ти підла і дрібна людинка, кидає Сава на прощання, остаточно спалюючи кораблі до замирення.

...Червонійте від сорому, в'яньте від печалі, перекидайтеся від розпуки у трунах і братських могилах, колишні оунівські командири; юні нецілovані герої, що розривалися гранатами, тільки б не здатись у більшовицький полон; бандерівські дівчата-зв'язкові, що берегли у тайниках уніформи ампули зі швидкодіючою отрутою, щоб не допустити чекістського ґвалту над собою. Вплітайте траурні стрічки, старенькі ветерани УПА, у непорочну святість поміж жовтим і блакитним кольором прапора, посипайте попелом і смутком, політв'язні сумління, гордий лик володимирівського тризуба на знак незмивної ганебної плями, що вразила правнуків поганих...

Нема роботи, Саво, погарячкував ти, друже, не підозрюючи, що твій господар зберіг лише подобизну і мумію того юного подолянина, що співав зі сльозами розчулення на перших партійних зібраннях Гей, там, на Волині, зародилося УПА ". Ти вірив братерству і чути не хотів про

дрібненьку гетьманщину і прагматичні амбіції, прикриті єлейною патріотичною маскою, про сліпоглухонімоту українців...

Сиди тепер у гуртожитку, голодний і холодний, ще й радій, що твій господар розраховувався кожен день, бо ти наполіг на цьому. Плакали би тепер твої зароблені кровняки, бо ти не мав би на них жодного юридичного права, покладаючись лише на честь, слово і лицарство.•■

Щось коїться, недобре і важке, у Савиному мозку, котрий і без отрясінь є надчутливим психічним вібратором. Сава завжди нена-идів міщансько-сімейний триб життя із попсовими газетами та хала-ом телевізором і дикою мішаниною "олів'є", яка найогидніша імітація життя справжнього, що проносилося перед ним стукотом вагонних коліс міжнародних експресів, просвітленим від благодаті християнським обличчям, чутками про європейські наукові конференції чи діями миротворчого контингенту НАТО. Його манила дорога, молодому козаченьку мандрівочка пахне; уже ти, козаче, окільцьований, бачив недавно на виставці художньої фотографії роботу "Сім'я", де голі чоловік і жінка приковані одне до одного ланцюгами... І така туга тоді підступила, така безнадія, вовком би вив на місяць, рикав би, як поранений ведмідь, адже десь є блиск рафінованого товариства, вуаль європейської столиці й жінки, багато вродливих жінок, котрі любили би його, Саву Чорнокрила. Манто, опера, дорогий автомобіль, пещена жіноча рука, що упокорено гладить, бенкети і раути... а тут — лише туман, безперспективність, куди не глянь, мімікруючі покидьки, що продадуть матір за гріш, шалена боротьба за виживання, у нурті якої слід проявляти неабияку спритність, суцільна твань і пастка...

Але посоромся, Саво, вагітна дружина лежить у родильні, напівсирота, що уповає лише на тебе, скільки людей позбавлені такого щастя, а ти живеш ілюзіями та фантомами, як прищавий від надлишку секс-гормонів отрок. Ідея? Ідея — не господар, що будує розкішну дачу. І боряться у Савиній душі два янголи — чорний та білий, — кидаючи його досвід на незримі терези та випробовуючи душу сумнівами. І приходить у сні його строга і таємнича мати, що все життя приховувала від сина,

як шевченківська наймичка, власні стигмати. І кладе на гарячу, запалену чорнокрилівську голову материнську руку страдниці, і просить його, щоби був добрим чоловіком і батьком, щоби не наносив власною байдужістю, болістю чи злістю страшних незажива-ючих виразок крихітній дитячій душі, чистому ангелику, котрий приходить у світ для добра і щастя. І каже на останок мама, водночас інтимно і строго, щоб ніколи не вимішував біль власного безбатчен-ківського дитинства на своїй сім'ї, щоб не мучило його гидке почуття сублімації, мовляв, мені було дуже зле, але ніхто не панькався зі мною, просить мати у Сави прощення за недостатню увагу до нього і його сестри, і не знає Сава, і ніколи не дізнається Сава про те, що його мати, буквально голодуючи, завжди підсовувала ласого шматка йому і його ^маленькій сестричці. Сон зникає, як животворяще видиво, чудодійний бальзам і женьшень...

Треба підніматися, геть рефлексії, Саво, не кокетуй із психічними роцесами, таке може зійти з рук західній золотій молоді, алкоголіку передбілочковому стані, накрайняк — письменнику, котрий мислить себе невирозумілим генієм, а свої твори — капсулою в XXV сторіччя. Тебе чекає дружина, і хоч ти не любиш ні Галичини, ні галичанок, але чомусь жодна степовичка не запалила твою душу, однойменні полюси відштовхуються, а за безладним рухом кожної випадкової зустрічі ховає своє втомлено-трагічне обличчя пані закономірність; невже ти насправді думаєш, голубе, що випадок звів тебе з Іванкою? Хіба той, що запрограмований у фаталістичній небесній бухгалтерії людських стосунків...

Треба підійматися, рухатися, Сава приховав від дружини гірку правду власного безробіття, грошей ще вистачить на першу пору; Іванка є нетиповою західнячкою, бо ніколи точно не знала про кількість зароблених Савою папірців, повністю довірившись його фінансовому розумові. Саві не потрібно робити так званих "заначок" — цих відразливих продовжень хвороби сімейних стосунків, зачаєного колапсу довіри, понурої констатації викінченої самотності "іня' та яня ' побіля їхньої шлюбної споруди.

Чомусь такий неспокій огортає Саву, мовби зиркнув на нього десятитисячною від цілого часточкою страшного погляду амок — і Сава біжить до родильні, дізнаючись інформацію від дебелої санітарки, якій би пристало тягати на ринку величезні мішки (адже займаються жінки штангою, відрощуючи на власному скелеті потворні маскулінні м'язи).

Боже! Треба негайно летіти за ліками — у Іванки розпочалися перейми. Виходить черговий ескулап ескулапович, дивиться на Саву вивчаюче і насторожено і просить дозволу на кесарів розтин, бо можливі непередбачені ускладнення, де ми будемо безсилі, жорстко налягає на останньому слові.

Знову таксі, список, у гуртожиток за грішми, Сава відрухово жартує із шофером, відрухово сміючись із шоферського тупуватого і су ржи — куватого анекдоту. У голові танцює траур, а якщо дружина помре при родах, він залишиться із немовлятком; Сава раптом, як при спалаху блискавки чи дії шокотерапевтичного розряду, усвідомлює, що він відбувся принаймні як сім'янин, що він любить дружину неквапливою, стабільною і важкою любов'ю, що у їхній зустрічі насправді не було ні унції випадковості, лише його ангел-хранитель сотнями дрібних ниточок виплів цей шлях їхнього перетину, відмітаючи всі ефектні, але порожні варіанти, найкраще знаючи, кого потрібно Саві не для мінєту, не для перверсійного словесного сладострастя, не для хворобливих спалахів закоханості, а для життя повсякденного, для продовження чорнокрилівського роду і його генетичного поліпшення спокоєм і розважливістю дружини.

Із калейдоскопічною бистрінню Сава прокручує спогади про те, як часто не казав Іванці втішного слова, відмахувався, бо він не духівник, не пансіонна старушенція із розплідника шляхетних дівчат. Кутики її

т тоді так болісно смикалися, плакали, Сава лютився, виходячи на гуртовий коридор пофахтіти люлькою. Тоді вона була поруч, міг у будь-який момент приголубити, погладити, тепер би йому ці хвилі... Які-бо ми буваємо черстві, звикаючи до близьких (нікуди не подінуться) не

помічаючи, як вкривається їхня, така знайома, як H2O, душа накипом відчуження і невиповілістю болю.

Сава механічно бере гроші, ці прокляті банкноти, на поверхні яких повсюдно мали би проступати видива крові й смерті, злочинів і свя-тотатств, бо ці банкноти суть антилюбов... Сава купує кетгут і медичні рукавиці, гентаміцин і окситоцин, бинти і вату; шофере, батьку, жени швидше, не зупиняйся у пробках, перелітай їх, як птах, керований Миколаєм-чудотворцем, їдь на червоне, два життя нам треба врятувати, ти ж маєш діти, сивенький майстре керма, генію шоферства, жени, жени!

А пологовий будинок стоїть на місці, лякаючи Саву архітектурною байдужістю, апатичним спокоєм сріблястих стін і віконечка, сливе рота потвори, що заковтує передачі та записки. І такими кумедно-непотрібними доважками видаються у передпокої родильні чоловіки, які знервовано і механічно міряють ногами площу вступу до королівства дітонародження. Забери їх звідси, і нічого не зміниться у відлагодже-ному механізмі великого таїнства. І є жінки, що проклинають чоловіків разом із їхнім "інструментом", керовані шаленством і безумом родового психозу. І змішується у цьому будинку аура радості і відчай покинутих матерів, розкішні квіти і... Тс, тихо! Що це? Сава раптом виразно чує пронизливий крик немовляти, цей великий сигнал переходу від внутрішньоутробної сплячки до метушливого світу людей та речей. І боляче стискається його серце, так, це крик його дитини, це початок нового відтинку його життя, освяченого віднині світлом батьківства. Виходить медсестра, вітає, у вас дівчинка, 3кг 400гр, усе більш-менш добре. Сава раптом питає, розбуджений атавістичним відголоском первісної полігамії, чи не можуть переплутати дітей. Медсестра заспокоює, розповідаючи про номерки і надписи, які зразу ж прикріплюють до малюків із крихітними червонястими личками, змученими першими стражданнями і перемазаними материнською Дітородною кров'ю.

v-ава осідає на підлогу, його захлинає незвідане почуття, не думається про націю та героїзм, зраду і правду, лише про маленьку Чорно-крилку, крихітну Савівну, яку назвуть на честь святої Софії, що асоціюється у батьківському мозку із благородним шелестом церковного календаря, Христовою мудрістю, несеною місіонерами-страсто-терпцями дикунам та безвіркам, сусальним золотом високої етики равославного іконостаса. Така дивна хвиля щастя заполоняє колючу шорстку Савину душу, мовби розніжують її дві найдорожчі жінки, доросла і малесенька. І вже не думається про безгрошів'я, перерваний досвід муляра, захаращений відходами життєдіяльності невибагливих аграріїв гуртожиток...

Бо для польоту, а не для повзання створена людина, бо розпластаний лакей не вартий високої долі! І огортає Саву патетичний шторм, і бачить він себе через десять років заможним і мудрим главою королівської сім'ї, що мусить доповнитися майбутнім Савичем. Нехай будуть труднощі, лише не їдкий сморід попелу існування, нехай зустрічаються на його шляху справжні повнокровні люди, а не маски, поточені шашелем стервотності, нехай горить чистий вогонь віри, а не згарище мімікрії та розпаду!

А життя триває, великий керманич смикає нитками людських доль, театр маріонеток відхиляє завісу наступної дії, прядуть клубок беззубі мойри, пристрасті та амбіції миготять у кімнаті сміху і кімнаті плачу. Кімната празника дрібнішає, розбухає і розростається кімната буднів.

Буднів, яких Сава так не любив, наче був зачатий не у неозорій сіризні й колгоспній безвиході степу, а під гуркіт веселощів гранд-карнавалу, суцільної святкової фієсти з театральною кров'ю і театральними смертями. Іноді думав, що його душі протипоказана огидна ніякість і нецікавість рутини, від впливу якої неможливо провести вакцинацію. Нехай буде важко, нехай буде постійна праця, думав Сава, чоловік повинен пахати, інакше його м'язи і яйця перероджуються до стану гермафродитної солодкості, напівєвнушої м'якості та розніженості, хирлявості затюканого свинопаса. Лише не ця

цупка пелена ритуальних виправ кожнодення, не ця, накинута дияволом, що одержимий ненавистю до християнської землі, волосяниця невизначеності і невпевненості.

Дитина росла, маленький потаємний клубочок батьківських радощів, дружина заледве закінчила вуз, і вони постали перед вибором — борги і власний дах або вокзал, бомжарня, вимушена депортація у село, до Савиної матері й сестри, що, наче Катерина Білокур, здається, прийняла обітницю безшлюб'я. Сава підривався на тих боргах і підробітках, ще трохи — і отримає духовну грижу, відразливий наріст озлобленості, який тягне на собі більша частина українських чоловіків — невдах та істеріків, тихих тиранів власних сімей. Скільки додалося сивини, тривіально висловлюючись, коли вже придбали ту омріяну квадрат-нометрову площу (це інша і нецікава для сторонніх бесіда, бо вони пережили подібне, а таке борсання ні співчуття, ні зацікавленості не викликає). Троєщино, восьмий поверх, милуйтеся, кохані, життям із висоти пташиного польоту. Саву ще раз охопило болісно-радісне енергетичне бродіння, безладний дух мізкових клітин, запалених гарячкою метушливості. Обладнував, як міг, уже власне "кубельце , перекладав плитку, майстрував прибамбаси для продуктів на балконі —і переконався, що столярство є далеко не найсокровеннішою мрією

мого життя. Кілька разів оббив молотком пальці, при кінці запоров свій будівельний проект, прислів'я про шевця, і женця, і на дуду гравця є для нього; мусив платити знайомому столяру, і все владналося.

Переселилися. Окрім потрібних для кожноденного користування, виявилася критична маса архаїчних речей, які дружині жаль викидати, мовляв, різні спогади з ними пов'язані. Сава позбавився би цього мотлоху із епохи палеоліту за кілька хвилин, але сімейне життя — вічний баланс поміж двома різними правдами. І потягнули у нове житло ще кілька клунків допотопних об'єктів, серед яких — старі вази, припалені ветхістю штучні квіти, орел-статуетка, що мав би у темряві світитися, фотографії малознайомих людей, кілька напівпошматованих Софійкою дитячих російськомовних книжечок із малюнками (бо рідною

мовою такі ж коштували шалені гроші); старі штани, камізельки і колготки (це ще може згодитися на ганчір'я); метровий плюшевий ведмедик із відірваним лівим і надкушеним правим вухом (Софійка не відчувала симпатій до звіра), документи і розписки, чеки і квитанції кількарічної давності, о майн гот, нема сил продовжувати перелік цього вимерлого реєстру, адже речі теж переживають розквіт і відцвітання.

Вступили у нове житло, окропивши його за православним і католицьким звичаєм, дві конфесії у їхній сім'ї не конфліктують, святою водою. І тоді Сава відчув таку порожнечу і спустошення, що аж налякався лексичної місткості цих страшних слів, незмірно далеких від сфери ринкової економіки, чорного піару чи газового бізнесу.

А якось увечері, коли вже вгамувалася перша постпереселенська метушня, сидячи на кухні, відчув припадок некерованої тривоги, аж смоктало під грудьми і завмирав стравохід. Як повертати борги? Всі нікчемні підробітки і обіцянки вичерпані. Хіба їхати у Португалію чи Італію, але він не є вправним майстром-чорноробом, руки ростуть не з того місця. Там теж не треба "філософів", лише жертовного м'яса для безперервної розбудови благополучних і могутніх країн, де, кажуть, навіть пташине молоко може рости на деревах, де, подейкують, примхливі мільярдери згодовують собакам такі делікатеси, що нещасним тутешнім людям будуть недоступні усеньке життя, змарноване на пошуки їжі — майже як у первісних племенах, котрі відійшли від могутнього канібальського інстинкту... А може, покинути дружину і Дочку? Нехай їдуть на Галичину, там багатші люди, бо лукаві й хитрі, а мої бідні черкащани з ранку до ночі стовбичать на неозорих і родючих, наче кролиха із збунтованим геном самовідтворення, полях колективних господарств... А я ще не старий, якщо візьмуть, завершуюсь у перший-ліпший іноземний легіон і стану африканським миротворцем; європейські повії, долари і смерть, що постійно з тобою, Небезпека, піт, кров, але долари, долари, долари... Десять-п'ятнад-йять років служби, а потім військова пенсія, можливість зміни громадянства — і це кажу я, патріот Чорнокрил... Або буду збирати полуниці у якій-небудь іспаноголландії, гроші не мають запаху, стану провідним

полуничним практиком. Повернуся сюди за кілька років, може, щось зміниться? Ні, тут застиг час, функціонують дореволюційні будинки, тут не квапляться, мовби проживають під дією відеозапису-гіганта, наркозу-велета. Тут ніколи не буде змін, тільки вічне стовбичення раком на колгоспних полях, постійна турбота у містах, щоб не відключили комунікації, бо у селах уже забули, що таке безперервна подача електрики; застигло-покірні волості й повіти; не хочу, не можу, не буду!

Де ж поділася твоя патетика, Саво, звідки бере початок твій некроз віри? Ти чоловік чи істерична і вередлива панянка файного галицького хування? Адже все-таки щось ти та й зробив на цій землі: придбав квартиру для сім'ї, дочку виховуєш, матері вряди-годи перекидаєш кілька десятків гривень, навіть про тещу не забуваєш, безнадійно покинуту на своєму цукрово-буряковому Тернопіллі людьми із наших організацій. Отже, геть зневіру, ти не стара кокетка, що струмочком пускає сльози, одночасно підглядаючи за собою у дзеркалі, щоб переконатися, чи існує краса плачу і привабливість напускної сльози.

Розпочинався наступний день із життя Сави Миколайовича. Бо Миколою кликали його безпутного батька, котрий покинув матір із маленькими дітьми і переїхав на Кіровоградщину, звідки була родом його, значно молодша від матері, пасія. Маленький Сава часто питав про батька, брехав одноліткам, що батько у нього є. Потім перестав допитуватися, мати коротко розповіла йому цю історію один раз, акурат після закінчення школи. Вона не знала, де зараз її Микола, єдиний чоловік у наипрямішому значенні цієї словосполуки, чи живий-здоровий-щасливий. Сава спитав, чи хоче мати щось знати про нього, мати мовчала. І він відчув тоді важкий, як шинель вбитого солдата у товариша на плечі, припадок ненависті до людини, що не подарувала Саві навіть прізвища, був на материному, лише архаїчне російське по батькові та ефемерну легенду напівсирітства.

Здавалося, що якби знайшов його на тій Кіровоградщині й побачив щасливим доглянутим пенсіонером, оточеним дітьми і внуками, то міг би вбити, задушити, реалізувати акт помсти за своє жебрацько-

неповноцінне дитинство. Старий лепетав би, хто такий, мовляв, я вас не знаю і викликаю участкового, а він би його навідліг по обличчю, спеціально одягнувши перед цим рукавички, щоб не осквернювати шкіру на руках кров'ю зрадника. Бив би і питав, а тепер пізнаєш, виродку, тепер пізнаєш, нещастя, може, згадаєш, як мати Якилина просила тебе, щоб не кидав нас, а вона пробачить тобі і коханку, і горілку, падала до твоїх п'яних ніг, а ти, будучи на межі святотатського вчинку, бо попід стіл ходило пішки двоє немовлят, покривав її пролетарською лайкою і гегемонськими кулаками. Старий і вгодований,

пенсіонер раптом пополотнів би, белькочучи: "Ти Сава? Ти Сава?" — очі такі нажахані, як у миші після лабораторного експерименту із вівісекції— "Я!" — відповів би чорнобородий чоловік, викинув би рукавички обіч старого мастодонта, нехай подає у міліцію і знімає побої, нехай судять тепер Саву за розбійний напад на тихого, поважаного у селі пенсіонера. "Я!" — ще раз сказав би і пішов би назавжди, не слухаючи безпорадного лепету і маразматичних погроз.

Могло би бути усе інакше. Сава знайшов би його у будинку перестарілих, цьому страшному пристанищі розплати за гріхи добровільні і недобровільні, погане виховання дітей, наївну довіру людям. І сказали би старому алкашу, майже горілчаній руїні, вас шукає хтось, і налякався би старий Микола, адже його запроторили сюди діти другої дружини, про першу, Якилину, забув і думати; друга дружина померла, а своїх дітей із нею не мав. Старий алкогольний пень подумав би, що прийшли його вбивати, бо не був їм добрим вітчимом, а пив-гуляв усеньке життя. І закричав би: "Не треба! Не хочу!" — але пізно, на порозі молодий чорнобородий чоловік. Хто ви такий, дайте мені кілька гривень, тут не годують, ображають і б'ють, розплакався би Микола, побачивши, що це не діти дружини № 2. Старигана ніхто не провідував, відколи потрапив у цей богозабутий заповідник для доживаючих, де ніхто і чарки не наллє. Сава глянув би на свого батька, нещасного жебрака, такого подібного, хоч і знівеченого роками і... дав би сто гривень, ще й оформивши щомісячну пересилку грошей. Хто ви, хто ви, мій благодійнику, мій ангеле, лепетав би старий, а Сава відповів би йому: "Я

ваш син, а мати моя Якилина". І укляк би на місці старий Микола, мовби розбитий реактивним паралічем. І постояли би так хвилю син і батько, і пішов би Сава, залишаючи старого на самоті... Отже, розпочинався наступний день із життя Сави Миколайовича Чорнокрила. Треба було кудись іти, шукати заробітку, знайомі позирають скоса, а рідна Савина партія швидко сама піде простягати руку під українські церкви; подайте на прожиття, Христа ради, патріотичній партії, де немає жодного стукача і фальшивця, де всі живуть містичним сяєвом ідеї, де...

Думаючи над партійним становищем, Саві хотілося плакати, але розпач банкноті не протиставиш. Вирішив провідати знайомого художника, Кирила Орленка, що правдами і неправдами відвоював собі Для майстерні кімнатку на горищі одного із будинків у центрі Києва. V-ава нерідко провідував Кирила. Здавалося, що його майстерня акумулює всю глибину програшу донкіхотів нинішній добі. Ти йдеш велелюдною площею, один провулок, поворот ліворуч і — два світи, два способи життя; засцяний під'їзд будинку, яко люмпенська насмішка над закликами до європеїзації; нам, мовляв, добре скніти обісцяними ооісраними у центрі столиці, і що з нами зроблять? Бо ми такі, ми ролетарі, джакузі нам може придатися лише для випорожнення, викидання із наших міцних пролетарських кишечників окалин, екскрементів, відходів, та називайте це, як хочете, заслинені естети-очкарики! Тут інший світ, тут геронтократія колишніх російських комсомолок, дрібних форцовщиків, тут живуть істинні кияни у сьомому коліні, що бачили безперервні зміни влади, ми нікого не трогаєм, і нас не трогайте. Ах да, має тут якийсь вусатий мазепинський придурок на горищі майстерню, проходьте тими сходами вверх, знову вверх до упора, лазять тут всякі...

А Кирило, хоч і був запертим у власній вежі-майстерні (зі слонової кості?), зовсім не чекав гостей. Здається, якби у його обителі був телефон, то він лише відмовляв би напівбомжівським "митцям", охочим до чарки і відвідин, у "прийнятті". О, він добре знає ці нескінченні горілчані теревені невдах, які умудряються нашару випивати за добу близько десяти чашок кави і літру-дві змішаних у шлункові коньяку,

горілки, вина, шампанського, пива і лікеру. Обмиваються кісточки всім, невдаха не минує визнаних, бо він прозирає всюди, він діагностує все, окрім власної нікчемності, він страшний у неусвідомленій потребі сальєрівської сатисфакції, графоманського відімщення за власну невідбулість. Бувало таке, що Кирило просто викидав декого із майстерні, правда, бракувало начищеного до блиску чорного чобота, який можна смачно прикласти до алкогольної дупи ремісника, що уявляє себе генієм. В господареві очі кадили фіміам, безмежно розхвалювали, особливо, коли він виставляв горілку, на всі лади обхаюючи поза очі через декілька годин, але уже в іншій майстерні, при іншому господареві та іншій чарці. Ці гості-п'явки чомусь уперто нагадували Кирилові чи то придворних гімнолизів-поетів, чи то підпільний гомосексуальний театр, бо і в тому, і в іншому випадку із осіб, що носять penis, мовби була кастрована чоловічість, а залишене тільки огидне базарне пліткар —ство, подобизна маскулінного, істерія підстаркуватої кокетки...

Кирило Орленко не церемонився, вивалюючи гостям правду-матінку, але у п'явок із звалашеною гідністю не було опірних реакцій, хіба що закінчувалася горілка. Кирило знав біографію кожного невдахи, бо всі вони носилися із власним надцінним життєписом, мов із центнером відшліфованих алмазів. До нього приходили не лише горе-живописці, були тут і супервразливі та надгеніальні колишні поети, спиті та обколоті музиканти, один архітектор, кілька типів із невизначеними талантами, вчитель історії, котрого вигнали з роботи, навіть старий математик-бахусоборець. Життєписи, наче типові характери у типових обставинах — ці люди колись були справді талановитими, подавали, як мовиться, надії. Майже усі пережили болючі втрати, розчарування у homo sapiens загалом, а жінках зосібна (архаїчний принцип Кирила — уникати геїв-естетів, геїв-неестетів, геїв-малоестетів). У кожного із цих людей колись наступав момент великого вибору, тоді потрібна була воля до вчинку, адже ніхто з них не був ні важкохворим, ні

безнадійно нездарним. Але перемагало безвілля, лінощі, апатія, сак-оаментально-хохлацьке "якось воно буде, ще так не було, щоб ніяк не було

І відбувався розпад таланту, розщеплення та переродження тієї

віртуальної субстанції, натомість у тілі додавалось алкогольних міазмів, а у дуй" — смердючого тління. І все ж Кирило любив цих людей! Здавалося, любити їх не було за віщо, адже людські стосунки на 95% корисливі, а гості-п'явки не додавали художнику ні матеріального, швидше навпаки, ні духовного зиску. Проте існувало щось невловне, зворушливо-дитяче у цих людях, що інколи розчулювало Кирила до внутрішніх сліз. їхня антипрагматичність, інстинктивне прагнення свободи (котре часто набирало відразливих форм самоприниження і втрати гідності), іноді наївна дитинність — усе пробачив би їм у такі хвилі! — розходжують тобі майстернею майже великі діти із затриманим психічним розвитком, котрий не передбачає ні цинізму, ні фальшу. Проте і ці люди хворіли лакейством і ненавистю, гіпертрофовано-несправжнім цинізмом ображеної дитини. У них скільки було намішано зерна і полови, що найвитонченіший експерт-психоаналітик не міг би чітко розфасувати на професійних терезах плюси і мінуси цих зранених особистостей. І не допомогло би тут підключення до руки Фройда, голови Фрома, версій Ломброзо чи наказів Фуко...

Попри те все розуміння, Кирило не страждав ні ангельським альтруїзмом, ні місіонерським терпінням, адже, щоб повноцінно спілкуватися із цими людьми, треба було мати у своєму розпорядженні відра часу, центнери годин, гекалітри хвилин. Він не міг розливати перед ними нектар і розкидати амброзію, навчися відмовляти, не раз казав Саві — своєму другові, що займав у житті художника осібне місце. Кирило вірив у високу місію власного живопису.

...Так вірить у цілюще омовіння в ріці мертвих індійський простолюдин, спалюючи на дровах трупи для дивного обряду погребіння. Дров не вистачає, але для долини мертвих достатньо і

факту напівкре-мації. Трупи викидають у воду великої Ріки, їх клюють гіпертрофо-вано товсті птахи-стерв'ятники, а простолюд завершує погребну церемонію актом омовіння. І — о велике диво містичної Азії! — ніхто не заражується у воді, просякнутій інфекціями трупного розпаду...

Із виставками не дуже щастило, Кирило мав прихованих мистецьких ворогів, цих новоофіційних "паханів" малярства, котрі завжди вставляли в потрібний час і у потрібному місці ніби ненароком кинуте словечко про його "рустикальну" обмеженість, графоманське бажання слави, фанатизм посереднього художника. І це спрацьовувало майже на сто відсотків, бо роздавачі грантів і премій, поїздок і нагород — цих ежиттєвих^ але необхідних атрибутів самореалізації — прислухалися ? . паханів , а не до Кирила. Він чудово знав, що "паханів" уся ця філістерсько-мистецька атрибутика мучить більше від нього, але кому

це доведеш? "Пахани" навчилися софістикованої облуди, усмішечок і компліментів, "пахани" на рідкість приємні хлопці у спілкуванні із потрібними ім людьми, котрих мають у дупі, "пахани", як чорт ладану, бояться конкуренції, вони створили обіч себе псевдоснобістське коло лакиз та пахолків, яких і допускають — час від часу — до мілкого коритця підтримки мистецтва.

Люди, які вірили у Кирилову зірку, вряди-годи підтримували його, і за це дяка, все чудово розуміли, але вони, бачите, живуть не у вакуумі, хитрі, обережні і глевкі хохли, как би чєво не вишло, вони, бачите, не можуть ризикувати грішми для вкладання в Орленкове малярство. "Паханів" знають більше, вони розкрученіші; вибачай, друже, ти хороший художник, більше терпіння, терпіння і ще раз терпіння!

І Кирило терпів, тамуючи душевні образи, на ображених воду возять; гості-п явки розхвалювали безмежно, особливо, коли була горілка, "пахани" спілкувалися з ним зрідка і вимушено. Серед них було немало високоталановитих людей, Кирило завжди говорив про це поза ' паханськими" очима, будучи їхнім таємним другом і чесним опонентом. Але "пахани" — лише люди, а не птахи, ніщо людське їм не чуже, кожен

із них хоче словесної патоки, захоплених жестів, камердинерських реверансів.

Іноді на художника наступало військо, що складається із розчарування, депресії, навіть безнадії. Та для чого я малюю? Кому це потрібно? Може, я дійсно тупий нездара і "паханам" зі сторони видніше? Кого врятували чи бодай наснажили мої картини, яких не люблять ні "просунуті" "пахани", ні старі малярські ортодокси? Кого запалили мій біль і віра, оправлені у рамку? А може, я не знаю про таких людей? Може, вони соромляться підходити, вважаючи мене вкрай амбітним та зарозумілим у приватному житті? Хіба вони знають, що моя амбітність — лише убога жалюгідна маска, під якою ховаюся від пліток, образ, заздрощів та упередженого нерозуміння? Хіба вони підозрюють... Е, що там казати...

У такі години із Кирилової душі повністю спадала попона захисту. Уявляєте людину, із якої знята шкіра, хоча всі внутрішні органи функціонують пречудово, але це короткочасна ілюзія, адже у будь-який момент може наступити зараження, інфекційна атака, від якої шкіра захищала. І чим тоді стає людський організм, тіло без шкіри? Мішенню для кістлявої баби у білих тапочках, беззахисним і безпорадним посміховиськом...

Кирила тоді мучили недобрі енергетичні заряди: ненависні очі перехожого, втуплені у маляра із параноїдальною одержимістю маніяка-кастрата; заувага про невиправданий абстракціонізм тупого, як дошка, допотопного живописного і військового ветерана ВВВ із придбаними у відповідних фахівців-форцовщиків орденськими планками; байдужість вродливої, строгої і малознайомої жінки.

Навіть сьогодні, прошкуючи до майстерні, Кирило пережив по-ібний стан, заздрячи пересічному простонароддю, бо ніхто із цих конкретних особин не переживає дико-глибокого розуміння безцільності, антисенсу, абсурду. Вони живуть, дуючи носом у дві дірки, справно приймаючи їжу та методично відвідуючи відхоже місце. І що їм до Орленкових гнітючо-

екзальтованих пошуків мистецької правди, до його існування загалом? І хіба йому легше від усвідомлення нарцисич-ного егоцентризму таких думок? Хіба це щось додає або віднімає у його понурому, майже по-школярськи спланованому дні педанта із обов'язковою кількакілометровою прогулянкою пішки, із обов'язковою кожноденною працею? Орленко кепкував із прихильників так званої теорії натхнення, яка могла би пригодитися хіба що блідолицим, нібито не від світу цього, поетам, котрі корчать із себе великих (потворні дорослі діти, мислив Кирило, інфантили із старечими обличчями, що непохитно і непомильно вірять у власні можливості творити ірраціональні паралельні світи). Отже, кожноденна праця, уникання строкатих традиційних та новітніх стимуляторів, адже вони донищать і без того кволу захисну оболонку Кирила-невротика. Вже не боявся усвідомлення власної невротичності, можливо, саме вона робила його малярем. Бо від людини-стандарту ніколи не діждатися спалаху божевілля пошуку, намацування містичних лакун ірреалі, бо стандарт цікавлять лише гроші і здоров'я, здоров'я і гроші.

Недавно Кирило подав милостиню жебрачці, що так несподівано і вишукано звернулася до нього "паничу", розповідаючи історію із власного жахливого сценарію, де уже не відрізниш фальшивку від правди. Кидаючи копійки на руку із нелюдсько-безжиттєвим відсвітом шкіри, він помітив якусь висипку, можливо, екземного походження, на її обличчі. Доторкнувшись до шкіри на руці при киданні монети, Кирило гидливо і нажахано відсмикнувся, мовби уражений розрядом струму. Жебрачці байдуже, її душа давно наркотизована від глуму і образ, жебрачку може здивувати хіба велике милосердя. Вона театрально припадає уже до іншого "панича", автоматично починаючи викладати вигадану, а можливо, і правдиву історію; його тілом починає подорожувати мороз, маляр вкривається гусячою шкіркою, далекою В1д співчуття до приступів світової скорботи, котрі мордують хазяїна ситуативної гусячості. Можливо, старушенція хвора проказою? А якщо у неї зачатки сифілітичного розпаду? Адже побутовим сифілісом ожна заразитися, як три рази через ліве плече плюнути, а тоді до його ворих депресивних виквітів додадуться ще реальні. Плюсова реакція

ассермана, Кирило вже зримо уявляє венеричний диспансер, вуль-рнии медперсонал, йому по барабану, що у психіатрії існують понят- сифиісофобіі чи "канцерофобії". Довгі місяці лікування, парабола 1ХУ якого залежить від товщини гаманця клієнта, Кирило починає відчувати сверблячку рук, який там нейродерміт, пересохлість у роті; все, вже починається перша стадія зараження. Він розуміє абсурдність чужорідної волі, котра безцеремонно вривається в його педантичний мозок, він розуміє все, але не може із собою нічого вдіяти...

Чому мистецтво так часто твориться надломленістю, пограничним станом, психічною дисгармонією? Невже красу дозволено відтворювати лише напівхворому мозкові? Де поділися великі олімпійці духу, світлі самураї малярства? Так здрібніло століття? Здрібніла людина? Але повноцінного сприймача не може зацікавлювати надтріснута картина світу, галюциногенні виквіти нездоров'я, мистецтво, просякнуте агресією, зображення людини, паралізованої страхом? Це ж неминуче повинно викликати відторгнення, як відштовхує чужорідне тіло людський організм, як не сприймає друга група крові четвертої, як дають іноді непередбачувані мутації навіть її додатній та від'ємний резус... Чи руїнницький інстинкт закладений у людині так глибоко, що ніяким цивілізаційним парфумом його не здолати? Може, мистецтво є лише справді, як учив цинічний віденський психіатр, проявом сублімації непогамовного лібідо?

Кирило прекрасно тямив, що ці трюїзми-порхавки, котрі виникали у його запаленому мозку, мало наближають до відповідей. Але відповідей немає, друже, заспокоював себе художник, усякі вічні запитання є лише fata morgana, ілюзією пошуку, будь-які рефлексії є сприятливим фундаментом для потраплення до психушки, а усяке внутрішнє життя, як вчать нас уже новітні гуру, є шкідливим і міазматичним. Господи, оце домислився, мордувався Кирило. Ні-ні, шепотів знадливий та інтимний голос alter ego, жодних рефлексій про рефлексії. Є конкретне століття, рік, пора року, день, люди, які тебе оточують, конкретні гроші, які ти можеш заробити, жінки, яких ти можеш любити, конкретне власне здоров'я, яке не створять тобі ніякі нудні рефлективні та меланхолійні

знайомі із нахилом до паніки, слізливості та алкоголю. Не вникай, Кириле, у їхнє внутрішнє життя, адже ти навіть доцільність свого ставиш під сумнів, не будь їм нянькою, плюнь на їхні проблеми, адже твоїми вони не цікавляться, якщо не враховувати фальшиву позлітку псевдоусмішок і плюгавенькі горілчані одкровення. Будь також байдужим до їхніх малих і великих радощів, не май до них ні заздрості, ні неприязні, не плекай у власній душі ні теплоти, ні холоду до людини. Викинь нафіг за шкірку своє внутрішнє життя, працюй для заробітку, стань комерційним митцем, буржуазним художником, імпресаріо долара, котрий, проступатиме, як палімпсест, із кожного сюжету твоєї роботи!

Обличчя Кирила Орленка відтіняло усю чорну веселку внутрішньої муки. Раптом у двері хтось постукав, і Кирило зіщулився від небажання когось побачити, вдавати інтерес до його справ, обговорювати дріб'язкові події. На порозі майстерні стояв Сава. , ,,, ,

Вони познайомилися на одній із національно-богемних пиятик кінця ісімдесятих. Спільне піднесення сердець, надії на воздвиження, одібність психотипу, але нетотожність занять (бо рідко зустрінеш ірних дружбанів-малярів), нехіть до тирлування і перемивання кісточок ближнім поєднали їх. Важливим було і те, що Сава і Кирило зустрічалися рідко, не набридаючи один одному тими кожноденними відходами людської душі, нецікавою констатацією малосуттєвого фактажу буднів. І хоча двоє загалом не товаришували з горілкою та іже з нею, але при зустрічі дозволяли собі добряче відірватися, будучи відвертими у межах пристойного, майже не торкаючись лінії, за котрою щирість та відвертість стають цинічно-відштовхуючими, повністю спустошуючи співрозмовників. Іноді Сава допомагав Кирилові із продажем картин, рекомендуючи його покупцеві як модерного і водночас органічно-національного художника, що трохи випередив свій час. Частину грошей, за спільною домовленістю, Чорнокрил залишав собі, будучи у такі хвилини, чого гріха таїти, якнайбільше зацікавленим у рекламі та популяризації Орленка-маляра. Той чудово розумів, що дорогі його серцю картини йдуть у колекції грошовитих людей, материкових чи

діаспорних, і навряд чи ці товстосуми по-філософському простоюють перед придбаними полотнами київського художника, милуючись таємничою і містичною грою кольорів чи зашифрованими глибинами авторської естетики.

Іноді Кирило волів би пороздаровувати власні роботи гостям-п'явкам, можливо, вони більше би цінували такий акт альтруїзму, хоча і тут не було гарантії, що ці картини не з'явилися би у руках мистецьких перекупників на Андріївському узвозі. Але життя вимагало компромісу, з'явилася нова аксіома — талановитим є той митець, що живе із власної праці. Час невизнаних андеграундних геніїв закінчився, і ти, друже, або поклонишся у ноги золотому теляті комерціалізації, або пропадеш, нічого іншого робити не вміючи та й не бажаючи. Але покупців було не так багато, комерційні успіхи саво-кирилівського альянсу — нечастими, через те у Кирила грошей вистачало лише на сяке-таке прожиття і рідкі милостиві ін'єкції гостям-п'явкам, коли відчував потребу в їньому п'яному розхвалюванні, прекрасно знаючи його дешевизну.

Який парадокс: розуміти ілюзорність цих похвал, що гімна варті, і все ж потребувати їх час від часу. Хочеш gloria, голубе? Але ж навіть наизнаменитіші імена покриваються прахом забуття, людська слава ае попелом історії. Чув, Кириле, про цілі містечка для мертвих, котрі .удовують китайські буржуа? І це жахливо-розкішне і порожнє сто для покійних існує, як покинута курортна зона. Ось тобі ще одна стась слави, бо із праху вийшла людина і у прах перейде...

Але прийшов Сава; відкинь сум, чоловіче. Чужий смуток переважно дратує, він передусім б'є бумерангом самого депресанта, який потрапляє у зачакловане коло невдач.

А Сава, на позір такий енергійний, витягнув пляшку марочного вина, як справи, друже. Сава хоче розповісти про власний смуток і кризу, але інтуїтивно вловлює, що наштовхнеться хіба на маску уважності, під якою заховані порожні і байдужі очниці. Адже мистецтвом слухати і співпереживати, а не кивати головою, як механічна лялька, володіють одиниці. Вміло маніпулюючи таким раритетом, можна відчиняти найбезнадійніші у своїй високості двері...

І двоє друзів, даремно сподіваючись на катарсис (бо хіба має дружба сенс без стихійного психотерапевтичного сеансу, готовності кожного взятися за роль психоаналітика, побути духівником, пастирем близької душі), цідять спроквола про неістотне і маловажливе, втікаючи таким чином від осміяних слов'янських сповідей і ув'язнюючи себе у рамки ввічливої пристойності. Якби ж знаття, що потрібно людині сьогодні — стриманої чемності співрозмовника чи калічного російського надриву і сліз, що можуть не тільки розхитувати, але й зцілювати...

Сава скупо натякає про грошову кризу, аналогічні натяки Кирила, не зв'язаного, щоправда, шовковими кайданами обов'язку. У повітрі зависає люте чоловіче безсилля. Але аж ніяк не покірна алкогольна клонованість, не заспокоєний чад трахнутих душ, а швидше жадоба неусвідомленої дії, бажання варнацької помсти, вишуканої і мистецької, котра, як дихотомічні небо і земля, мала би різнитися від виплесків негативної енергії черні, опришківського буйства обмежених силачів, що не підозрюють про печалі і сумніви.

їхня бесіда стає чимраз експресивнішою, виринають десятки віртуальних прожектів і нежиттєвих фантазій. Іноді Сава, іноді Кирило одразу ж абортують ці хирляві виплоди розпаленої уяви. І раптом Сава згадує, що знайомий із одним дивним молодим галичанином, далеким від сентиментів до своєї губернії. Якось цей галичанин (їм не можна

вірити, скупо вставляє Кирило), Сава цього разу не зважає на одну з улюблених тем; так от, він казав, що знає якогось військового, високий чин, звісно, котрий цікавиться модерним живописом і хотів би мати у приватній колекції декілька нових цікавих картин. Кирило нічого не знає про військових, окрім стереотипів — скалозуб, ать-два і, так сказать, укрепляйся мужество сталью і свінцом. Але хай і сільський ветеринар купує, основне — платоспроможність. Домовляються про те, що Сава розшукає молодого екзота, а тоді конкретна бесіда, бартер. Уява малозаможного митця вже малює пачку грошей на столі, правільним путьом ідьотє, товаріщі; Кирило питає Саву про сімейне життя і несподівано чує, що Сава, власне, прийшов, щоб подітися із другом таємницею...

ЧАСТИНА IV

Жовтневий недільний ранок. Остап Кисільчук неуважно вивчав із віконця мікроавтобуса простори, де народилися і жили його далекі і ближчі предки, його старий інтелігентний рід сільських філософів і мудреців.

Боговідмічена і боговідкинута Галичина молилася. Здавалося, що реставровані скромні церковці і розкішні катедральні собори протягали до неба сухі аскетичні руки, шукаючи ласки і розгрішення для пастви. Холодне і суворе мовчання неба мовби додавало молільникам богомільної пристрасті.

Молився Івано-Франківськ, Аьвів і Тернопіль, молився Тлумач, Ходорів і Бучач. Молилися всі небагаті й чистенькі села галицької землі, що величалася власним національним піонерством та п ємонтиз-мом. Землі, що породила багато просвітянських і терористичних героїв, що поїла і годувала своїм родовим молоком юрмища зайд, а також десятки святотатських відступників. Світла аура офіри і темна аура відщепенства випаровували у галактичну сферу свою незриму кров та плоть.

Остап, цікавлячись менталітетом Японії чи Таїланду, якось осліп для бачення останніх пристанищ чистої галицької родильної крові, очищеної від чиновницького намулу і лубкової нежиттєвої стерильності, загадкової і покрученої галицької душі, іноді смішної, іноді трагічної, іноді кокетливої галицької туги за величчю, загалом до цього прихованого середохрестя героїзму і спокути...

Галичина молилася. Запах ладану і кадильниць обвівав ці пересічні обличчя, поорані безпретензійною і некрикливою запечаленістю. Різноколірні священичі ризи і візантійський лоск вівтаря наповнювали католицькі і православні храми високим смутком пошуку Христа, що ніколи не був на цих, колись диких, поганських землях...

Куди ти їдеш, Остапе? Чому не молишся разом із своїми географічними кревняками?

Остап Кисільчук був лютий, яко поранений леопард. Хлопець любив фауну родини котячих за легкість, хитрість і спритність. Це вам не гігантські слони чи неповороткі медолюби-вуйки, які, кажуть, ще водяться у карпатських горах, не беззахисно-граційні олені, котрі плекають високі роги для вульгарних прикрас у кімнатах людей із паралізованою естетичною чакрою. Так склалося, що він на кілька Днів приїхав додому, ні-ні, базар слід фільтрувати, не додому, а провідати батьків, адже його дім — у Києві. Нехай гуртожиток, це тимчасово, йому знайдеться місце у цій гігантській еклектиці забудов, У Цьому монстроозному архітектурному громадді. Утвердитися у Києві, вигідне одруження, всілякі кохання-зітхання придумали ідеалістичні чапівімпотенти, і — на Захід, на Захід, на Захід! Він буде енергійним, хитрим і розумним — і йому відкриваються приваби світу і свобода, яку

дарує долар. Остап не виключає і варіанта остаточної еміграції, ностальгію видумали невдахи. Є один чудодійний лік: береш квитка на рейс міжнародних авіаліній у напрямку слов'янських земель, приїжджаєш до Ukraina, і вся твоя романтизована "ностальгія" випаровується, як H2O, доведена до шаленого кипіння. Бо ти бачиш цю

застиглість часу, цю неоковирну рагульську неквапливість, цю тупувату чуханку голови, ці перманентні скарги, цей підсвідомий інфантилізм, що вразив українство, ти бачиш це все і розумієш власну чужорідність, відокремленість, інакшість від цього сонного царства так званої тяглості, традицій, якими прикривають усвідомлення власної неспроможності творення.

Взяти хоча би ці два чи три дні, котрі він провів у батьківській хаті. Все закостеніло, його рідне село (Остап презирливо кривиться, згадуючи цю химерну словосполуку, котра мала би обігрівати його душу іманентним вогнем сили, спокою і зв'язку з предками) нагадує пародію на єгипетського сфінкса, що втратив містику та позачасовість власних контурів. Господи, як він соромиться у Києві сільського походження, а при найменшій можливості, знаючи, що не засічуть на брехні, каже, що родом із райцентру, бо яке-не-яке, а все ж містечко. Навіть знаменитій землячці, що стелилася під всемогутнього падишаха, володаря Османської імперії і сина півмісяця, пам'ятник вимахали. Але і тут прокол, анальфабетство дванадцяткове, туманство вісімнадцяте, бо хто у світі будує монументи покірній рабині, нехай високоосвіченій та високодипломатичній? Одним словом, куди не кинь, на що не глянь, із чим не зіткнись, усе чуже Остапові, дратує його, дихає нафталіном і печерним просвітянством.

Позавчора директор школи переказував через Назара, щоб Остап обов'язково зайшов, адже він — їхня гордість. Чому ж ти, сизоносий сухомлинський, два роки назад не трактував мене як гордість, приспівуючи і причитуючи у своєму кабінеті за бійку із дев ятикласниками? Столичний студент хотів зігнорувати, але потім передумав; хрін із ним, піду. Директор зустрів буквально на порозі, такий поношений і улесливий. Запросив до одинадцятого класу, там ще і Назар сидить, учні Остапа знають, жодної тобі запобігливості, звертаються виключно на "ти", шофери і доярки майбутні. Остап лютиться, внутрішньо шаленіє, ні тобі єлейненьких рефлексій про гомосексуалізм Фуко, ні навіть поверхових софізмів про клінічну картину патографії Ніцше як особистості. Дубуваті запитання, чи можна, тіпа, у Києві купити все-все,

чи можна у київські вузи вступити без хабаря, чи повернеться Остап після завершення навчання у рідну школу як вчитель суспільствознавства, о майн гот! Кисільчук втрачає будь-який контакт з аудиторією, його вже ніхто не слухає, окрім двох-трьох Назарових однокласниць. Дзвінок на перерву сприймається як спасіння і визволення

від контакту зі школярами-односельчанами, батьки яких не бували далі обласного центру, за винятком кількох порядних газдів, що зараз розбудовують Португалію.

Директор кличе до кабінету, наливає вина; горілки, мовляв, Остапові ще не треба, га-га-га, хоча тут у нього є прекрасний самогон, для себе люди робили, на храмове свято. Випили по чарчині, директор зразу бере бика за роги, дипломатичних вишколів, мовляв, ми не проходили, палюбітє нас чьорнєнькімі (нафіг мені тебе любити бєлєнька-во чи чьорнєнькаво); дізнайся, Остапцю, ти ж мій колишній учень, атестат я тобі, до речі, видав прекрасний, га-га-га, не тільки через те, що батьки-вчителі. Я знав, що ти далеко підеш; дізнайся, Остапцю, про можливості вступу до вашого університету, у Києві воно якось престижніше, ніж у нас, дочка ж моя одинадцятий клас закінчує. Давай ще вина, за мною не постоїть, і ти щось трохи заробиш, хлопець повинен мати гроші у кишені, га-га-га... (Так ось у чому справа, оце тобі і гордість, оце тобі і сизоносий сухомлинський, паралельно мізкує Остап.) Може, познайомиш мене із кимось, дитина так хоче вчитися, га-га-га, давай-но ще по чарочці. Вийшовши від директора, Остап зразу викинув зміст бесіди у сміттєзвалище підсвідомості.

Із батьками стосунки також не складалися, хоча Назар не розповідав їм про бійку і конфлікт, він ближчий до батьків, совісливіший, як каже мати, а батько навіть процідив учора, мовляв, з одного дерева хрест і лопата. Остапа бісили старечі ідеалістичні уявлення про Київ, предок мій якийсь атавістичний зліпок. Які демонстрації, літературні вечори, спілкування із правозахисниками, для чого? Ліпше би подумав, що

синові треба більше грошей, і це було би його єдиноможливою доброю справою для Остапа. Аякже, дочекаєшся...

Остап шаленів, коли його просили допомогти вичистити гній з-під корови, нарізати січки. Все тикають мене, бляха, мордою у гімно, щоб показати, мовляв, я далеко від них не втік, можна бути філософом і вичищати гнояки. Знайшли Геракла, схиленого над смердючою конюшнею! Та пофіг мені, пофіг, буде урожай чи не буде, дощ чи спека, висохло сіно чи гниє на пні. Ці люди роками із маніакальною і кротячою нехитрою вправністю риються у землі — і що мають? Гроші, славу? Горби на спині, руки в мозолях і ніким не санкціоновану зневагу до себе як нижчої раси. Що вони бачили, чули, знають, окрім інформації про малоцікаві сільські події? Звідки у них ця ортодоксально-тупувата мужицька самодостатність?

Керований припадком селофобії, Остап бачив навколо лише обмеженість, примітивну хитруватість, вульгарну відвертість і щирість неандертальців, що вміють безпосередньо відгикували і псувати повітря, не зв'язані найменшими нашаруваннями цивілізаційної стриманості...

А маленьке і скромне село стоїчно перетравлювало чорну кров власного уродженця.

Батьки і Назар наївно чекали, що принаймні вечорами вони, як і завжди, збираючись сімейним колом, будуть обговорювати якісь події, Остап розповідатиме про навчання, на столі паруватиме гаряча їжа, а над столом — дух рідноkровної єдності й любов. Але Остап не хотів нічого говорити і, натоптавши їжею шлунок, заглиблювався у квадрат старенького чорно-білого телевізора. Вони все одно не зрозуміють його, бо приречені на одноманітне сільське животіння, бо все, що цікаве Остапу, нецікаве їм, і навпаки — хто вийшов заміж, хто як був одягнутий на концерті районного вокально-інструментального ансамблю (уявляєте, ще і такі музичні релікти збереглися у тихенько-збоченських районних центрах), нецікаво йому. Очевидно, що батько незреалізо-

ваний, але це його життя. На Заході хворих і немічних предків преспокійно віддають у будинки перестарілих, повністю звільняючись від фальшивої моралі.

Ще і Назар почав учора втирати якусь ахінею про армагедон та ідолопоклонство, залу царства і 144 000 вибраних. Ти що, здурів, питаю чіста канкрєтна, понял, нєт, у свідки Єгови пошився? Але це твоє життя і твої проблеми, не ботай мені по єговістській фені, лютився і глузував Остап. Та ну вас усіх, треба їхати до Києва, столиця стужилася за Кисільчуком-філософом. Трохи грошей дали; звісно, що замало, мамо, біля гуртожитку грядки із овочами не ростуть, все треба купити. Мама не витримала, заплакала. Боже мій, Боже, сини мої, що ж це таке, здоров'я своє поклала на вас, а один нелюдяний такий, жорстокий; другий у секту хоче вступати, наш католицький із діда-прадіда рід ніколи не чув про єресь. Батько мовчазний, дуже посивів за останній рік, а лице благородне і просвітлене, як у ранньохристиянського великомученика. Назар блідий такий, совісливий від природи, ломить до хрускоту пальці, не чіпайте, мовляв, братів і сестер, вони істинно віруючі, бо сказано у Біблії; що сказано, дурню, грубо перебиває Остап, твої свідки є лише зацофаними фанатиками, що нав'язують власні брошурки на кожному кроці. Особливо на великі християнські свята, додає батько, мати плаче, ми не хотіли тобі цього говорити, Остапчику, інстинктивно шукає спільника в особі старшого сина. Мені по барабану, люто кидає той. Всі сваряться, перебивають, щось хочуть довести, Остапові на хвилю стає жаль старих батьків, таких чистеньких, святкових і сумних. Бо старший син від'їжджає до столиці, а молодший буде після обіду спішити на книговивчення, зазубрювати, як отченаш, книги пророків, хто не з нами, той проти нас, брати і сестри привітні і спокійні, вони підтримують Назара морально і матеріально.

Остап похапцем цілує матір, реактивно захотілося сплакнути, тисне батькові руку і каже "гуд бай" Назарові, кольнувши його на прощання,

що ж це ти, типу, соколе, був таким небайдужим до національних питань, а твоїм братам і сестрам однаково, якою мовою говорити і в якій державі жити, адже всякий устрій від бога Єгови...

Швидкі енергійні кроки до мікроавтобуса на Івано-Франківськ, хоча Станіслав є історичною назвою, шляхетська аристократія, витончені усмішки, а не трагічні метання ковальського сина, думає Остап.

Жовтневий недільний ранок. Пронизливий і чистий осінній холод,

наче поцілунок непорочниці. Холод моментально випаровує Остапів

синівський жаль, розпачливі братові духовні стрибки у сторони, холод

знову робить хлопця глузливим та іронічним. Лише невиразна бацила

люті нікуди не хоче щезати, вільно розгулюючи у мізку спудея-

філософа. ' •

А для Назара братові кроки воскресили у пам'яті чувані історії про прощання навіки, відречення від світу, чернечі обітниці, церковне ім'я, мелодію "Вічної пам'яті" і пелюстки, що ними усипають чернечу одіж...

Відколи розпрощався із Остапом на київському вокзалі, ніяк не міг змиритися, пробачити, забути братового хамства. Та йому енцефалографію треба робити, бо, відколи поїхав до Києва, наче вщепив йому там якийсь учень Йожефа Менгеле чужорідні мізкові клітини. А у тих клітинах уже не знайшлося місця на пам ять про їхні спільно проведені шкільні роки і братні розмови. Боже, як я його любив, руку готовий був підставити під циркулярку, якщо би було потрібно для брата, їхав до Києва, як на велике свято. І що сталося??? Невже може

бути така нагла підміна людини; у мене, на повному серйозі, часом складається враження, що це якийсь всесильний злий геній медицини змінив Остапові розум, залишивши, для більшого жаху близьким, лише тілесну подобизну. І мучиться бідна братова душа, обплутана обіймами наймодерніших нейролептиків, а провідний спеціаліст із впровадження енцефалопатологій лише регоче холодним сміхом медичного маніяка, скромно уточнюючи: "Ну як, сподобалася моя робота?"

Назар не розповідав батькам про свою муку, однокласникам такі речі нецікаві, це ж не привезені свіжі враження від крутої гри київського "Динамо". Священик, старенький такий і висохлий, як нетлінні мощі, лише кивав пальцем. Не можна, сину, не любити близьких, зле зробив, що хотів вдарити брата, треба молитися, молитися. Назар ще збирався багато йому розповісти, але до сповіді вишикувалася черга прихожан, священик квапився, адже він один, а пастви багато. Назар молився, легше ставало ненадовго, Боже, чому людина така самотня і беззахисна? Ні селяни, ні артисти, ні міністри не застраховані від важкої хвороби, втрати таланту, енергії, віри; і вже нікому вони тоді не потрібні. Забуваються усі заслуги, не цікавить їхнє здоров'я, покладене на вівтар абсурдного молоха, а колишня слава стає лише випотрошеним і відразливим опудалом. Забуті усипальниці колишніх

знаменитостей, міль, яка нищить сторінки колись найпопулярніших книг, хробаки і стерв'ятники, що пожирають бездиханні тіла, непотрібні речі, колишні об'єкти біснуватої фетишизації...

А що вже казати про простих безіменних трудеників зі своїми конкретними долями, зворушливими мріями, над якими глузують зловісні і щербаті мойри? Ще вчора щасливому і егоцентричному видавалося, що хапнув Бога за бороду, а сьогодні — лише розпука, порох від планів і сподівань... Але і скручені у неприродних позах, спотворені гримасою невиповілих вмерлих таємниць самогубці — не вихід, тільки свідчення безсилої приреченості людини. А де вихід, ти, що єси на небесах?

Десь через місяць після невеселих київських гостювань Назар понуро брів їхнім тихим і сірим райцентром. Хмари, здавалося, висіли безпосередньо над невисокими будинками. Якби тут звідкись виринув хмарочос, то неодмінно зачепив би цю сіру і важку попону переддощової безнадії. Низькі провінційні хмари нагадували розповнілу і трохи обрезклу 45-річну жінку, котра у тяжі і, переносивши дитину, ніяк не може розродитися....

Так нецікаво стало вчитися, такі нудні і висмоктані їхні педагоги, мовби ця школа зібрала під власний дах найсіріших і найпересічніших учителів, щоб вони поширювали учням, наче швидконогу інфекцію, власну вимотаність, спустошеність та нецікавість. Іноді хотілося підійти до котрогось сіяча вічного і вліпити йому в голову жорстокого щигля, може би, хоч тоді стрепенувся, крикнув, скотився до істеричного тонкого вереску, та що завгодно, лише не це: "Учні! Відкрили підручники і читаємо параграф вісімнадцятий" або "Кисільчук, не фантазуйте, такого немає у підручнику". Ці автори підручників, що мають свої болячки і проблеми, навіть не підозрюють, із яким аксіоматичним фетишизмом сприймаються їхні вторинні та зіжмакані думки, управлені у несхитні канони методичних постулатів. Вони навіть не уявляють, якими ідолами та божками є у сотнях тисяч шкіл країни, що територією майже дорівнює Франції! Але — парадокс — вони як люди, білкові субстанції, не цікавлять учителів, значна частина яких не спромоглася би назвати і по батькові автора несхитного ідола, управленого у некрасиві та невиразні палітурки.

Що робити після школи? Остап мав ясну мету — вступити до київського вузу, стати філософом або психологом, бо на дипломата не потягнув би. А я? Яка у мене мета? Так часто переповнене серце чимось таким... ну таким, що я сам нічого не розумію. Нещодавно хотілося стати лікарем, акуратна зелена уніформа, білої не можу терпіти, білу нехай носять торговці мукою; операційна, знівечені після-аварійні тіла, ти даруєш їм друге життя, перепустка до якого знаходиться на кінчику скальпеля, що ним орудуєш із майстерністю напівбога. А вчора, до речі,

подумав, що непогано було би стати священиком. Але тоді обов'язковий целібат, бо воркотлива попадя

і сільська парафія не для мене. Навчання у Римі, католицький єзуїтський вишкіл, екуменічні проблеми, а можливо, і чернеча ряса. Заміна імені, відречення від світу, божественна тиша келії, бліда монаша рука, котра благословляє і зцілює сум'яття душевне...

Раптом над вухом пролунало: "Добрий день! Візьміть, будь ласка, нашу книжку". Назар обернувся. Перед ним стояли хлопець і дівчина: спокійні, усміхнені, акуратно зодягнені.

— Для чого вона мені? Додасть настрою? — огризнувся Назар.

— Усяке добре давання та дар досконалий, як сказано у Якова,

походять від бога. У вас поганий настрій? Більше думайте про бога, —

тарахкотіли в унісон хлопець і дівчина.

— Якого бога?

— Єгову, брате, Єгову! Тенета відчаю ловлять тих, хто не з богом.

До речі, серед осіб віком від 15 до 35 років самогубство стало, цитую

французьку газету "Монд", однією із трьох головних причин смерті.

— А хто із Єговою, на того спадає благодать? — пробував сумно

зіронізувати хлопець.

— Аякже! І вони щасливі свідчити великий прихід Єгови! Адже сказано у Тимофія, що "я дяку складаю тому, хто зміцнив мене, — Христу Ісусу, господу нашому, що мене за вірного визнав і поставив на службу", — спокійно і усміхнено говорив хлопець.

— Чому ви постійно цитуєте? Ви не можете говорити власними словами? — вже дратував Назара спокій молодих свідків.

— А хіба написана краща книга за біблію? Приходьте до нас на збір, і ви отримаєте спокій і гармонію. Ми вам гарантуємо гарний настрій і вирішення ваших духовних проблем, — додавала майже інтимним голосом дівчина: — І увагу.

У зволожені хлопцеві руки втиснули запрошення на зібрання і невеликий ошатний журнал "Пробудись!"

— Нема запитань, на які ми вам не дамо відповіді! Обов'язково приходьте!

— Бог Єгова позбавить вас від страждань! — знову пролунали на вздогін два єлейні медоточиві голоси, такі дисгармонійні з низькими сірими хмарами над райцентром...

Назар стрепенувся і, відрухово та машинально, пішов у напрямку невеличкої церкви греко-католицької конфесії. Церква була відчинена і порожня, тільки жінка-прибиральниця сказала хлопцеві, що отець відслужили літургію і пішли додому; коли прийде, вона не знає, можливо, ввечері. Назар укляк на коліна і щиро молився, виповідуючи свій біль богородичній іконі з пробитим серцем. У церкві, як видалося Назарові, висіла вселенська тиша і вселенська мовчанка...

Мовчали і невибагливі проскурівсько-жмеринські пейзажі за вікном потяга, що віз Остапа до столиці. Ось тобі і вітчизна за вікном, Бог нам дав українську нашу землю, але не дав, чи ми самі не вміли

розпізнати його дару, розуму і практичності. Галицьке село нагадує дегенеративний бестіарій. А що вже казати про села на півдні та сході України? Я там, правда, ніколи не був, але це, напевне, якісь бур'янові пустирища, зловісні малесенькі і смердючі сахари, сходив Остап чорною кров ю. Враження від поїздки до батьків препогані, нічого не дав мені вояж, навіть грошей вділили на цей раз удвоє менше. Ну його в баню, наступну міжсеместровку проведу в Києві, треба шукати серйозних підробітків, винаймати квартиру. Кобіту, їдрі його в корінь, навіть нема куди привести! Слід придбати комп'ютер, тому що без нього людина є хіба півлюдиною. Бо техніка бере на себе вирішення твоїх емоцій, скидання у нірвану монітора твоєї агресії, а ніжність витікатиме разом з мастурбацією!

Остап недобре осміхнувся і, згадуючи якісь ошмаття вступу до дзен-буддизму, пробував засинати. Завтра слід обов'язково зателефонувати до Ірен... мама многава нє знаєт, пачєму на сєрце майом грусть... підчитати Тому Аквінського, цю нудьгу і світову скорботу... Того націка, Савою, здається, звати, не втратити; може, на картинах буде якийсь підробіток... Піарщик усраний, думає мене використати, дулю йому із коноплею... Назар, та ну його із своїми єговістськими прибам-басами... У інших брати нормальні, разом крутяться і роблять бабки, а тут... Нафіг мені ця Ірен... Поки що нема кращого варіанта... Спати, Остапе, спати...

Зранку справи, звичний триб життя, ти ще більше після поїздки до батьків полюбив Київ, Остапе; але це не гармонія рівних, не співзвуччя душі людини і душі міста.

...Так рабиня буває безнадійно закоханою у свого пана-повелителя, підтікаючи вночі від солодких і заслинених фантазій. Вона похапцем витирає слину і змокрілі геніталії, уявляючи... він, що має десятки жінок, підкликав би її одного разу із передпокоїв і, грубо плеснувши по сідниці, звелів роздягатися. Він такий красивий, витончений, із запахом дорогого чоловічого одеколону, а не гною і поту, як у конюха Василя, що постійно забігає в апартаменти для служниць. У неї —точно, справді і чесне слово — від хвилювання моментально підкосилися би ноги. Пан би звелів стати навкарачки, але — стоп! — спочатку послав би у ванну. Напівпритомна від млості, вона би, похапцем виконавши його гігієнічні забаганки, майже вповзала би навкарачки у світлицю. Вона не бачила би царственного лику, бо вони захотіли, ха-ха, взяти мене ззаду, а їхній прутень, абись-те знали, як вівчарська палиця! Я осмілилася просити пана ще заходити до нього, коли пан забажають, але він сказав, добре, мовляв, Гапко, добре, я тебе сам покличу. Більше пан мене не кликали, десь за півроку виїхали із наших країв, спродавши маєтки і залишивши мене на відставних солдатів і конюхів. Але всеньке своє життя, кумонько, я підтікаю — точно, справді і чесне слово — від спогаду про ту їхню, ха-ха, штуковину, ніби товсту вівчарську палицю...

Остап плівся на лекцію із філософії європейського середньовіччя. Інквізиторські вогнища із палаючими єретиками, фанатичні переконання, відьмацькі закляття, кімнати-тортурні для відступників, насильство на прапорі звихнутої ортодоксії — який жах! Невже це не вигадки? Яке щастя, дізнаватися про варварські пристрасті із холодних сторінок книг, що, не відаючи ні жалю, ні співчуття, є моторошними у власній найвитонченішій відстороненості...

Якби Остапові поставили банальне і щире запитання, чи любить він свій вуз, викладачів і навчання, то, не враховуючи обов'язкових і затертих кліше, він не знайшовся би на відповідь...

...Викурювання із життя етики — коли вбивця у російському культовому серіалі трактується витончено і ненав'язливо як неонаціональ-ний супермен-солдат-підвалина омріяної і втраченої імперії — вірус розправи і глумління над мораллю проникав в усі клітини державного організму. І нафіг, нафіг істеричні волання тубільної творчої інтелігенції (бідної, як церковні миші), що на 90% готова виконувати найрізноманітніші соціальні "замовлення", причому майже за безцінь. Хто біля корита, той натужно не підвискує! Етика і мораль зводиться до боротьби за місце біля годівниці! І не було такої соціальної сфери, куди не проник би вульгарний вірус розтління. Навіть пасічництво чи кролярство було заражене ним, але на малоцікаві об'єкти ніхто не звертав уваги. Коли слово "ідеал" стає синонімом слову "посміховисько", поспільство перетворюється в агонізуючу трупарню душевності... Вважалося моветон(ом) і рагульством навіть говорити про ці категорії, цікаві хіба що тургенєвським "дєвушкам". Порядні та чесні за своєю іманентною природою люди поступово і непомітно перероджувалися. І найчутливіше вухо вловлювало, марно сподіваючись на високе довгими безнадійними вечорами, мертвий глузливий сміх практичного біолога-комуніста Дарвіна, який давно показав людині, звідки вона походить і як легко осипається з неї поверховий шар цивілізаційності, коли панує тотальний природний відбір...

Бо що таке людина, міркував Остап, як не трохи ускладнена, порівняно із фауною, білкова субстанція? Людська совість — це прищеплені архаїчними бабусями, що весь вік проіснували у рідному селі, смішні і стародавні поняття, які теж можна витлумачувати як завгодно, керуючись лише правом конкретної ситуації. Совісливих — у резервацію, чесних і співчутливих — у музей рептилій, вірних і справедливих — у реліктові схрони відходів допотопної етики!

Остап аж пінився від припадку несподіваної ненависті до позитивних сторін етичного. Аякже, чесні і порядні вчительки тепер стоять у підземних переходах із простягнутою рукою, а їхні учні-двієчники в ефектних костюмах навіть не стікають зловтіхою. Бо сірість,

тупість і непорядність завжди невмотивовано ненавидять власну протилежність, і Остап цілком міг допустити можливість такої сцени:

...Підходить у підземці якийсь Вася до своєї колишньої вчительки і, нагадуючи ій власні шкільні кривди, все ж таки кидає їй у руку банкнота. А вона не плює у розгодоване обличчя, бо вдома каліка-син і єдиний прибуток — 100 грн. пенсії. І вчителька ловить милостиню, дякує Васі і, зовсім не пам'ятаючи його, ще й просить вибачення, що була з ним колись не зовсім коректна. А Вася регоче, Вася кайфує і бажає старій учительці... приємного проведення часу. Він іде, старенька машинально плаче, навіть не відчуваючи образи, бо гідність уже давно розтоптана, зате її руку приємно збуджує шурхіт десяти-гривенника...

Але, напевне, той Вася байдуже ковзне поглядом по старенькій і, не зупиняючись, піде далі, нічого не відчуваючи. Принаймні Остап пройшов би повз, але його старі вчительки мають у селі городи і не підуть простягати руки, а жаль, кривився хлопець у химерній подо-бизні усмішки.

Університетські викладачі простягати руки не будуть. І хоча один знайомий називає їх люмпен-інтелігенцією, все одно виживають різними способами, іноді працюючи на трьох роботах водночас. їхні педагоги (не люблять цього слова, часто безпідставно вважаючи себе на кілька голів вищими за шкільних учителів. Знали б ви, шановні дидаскали, наскільки студентству байдужі ваші непомірні і смішні амбіції, що мають якесь значення хіба що для карликової ієрархії ваших кафедр...) все ж знаходилися у привілейовано-столичному становищі. Остап чув про відразливе чиношанування і огидне холопство у провінційних вузах, де люди не мали вибору — або працюєш тут, або марш на вулицю, завтра на твоє місце прийде десять молодих аспірантів, не дуже переобтяжених вдячністю до своїх викладачів-песталоцці.

Коли в університетах немає особистостей, робиться сприятливий грунт для процвітання уніфікованої посередності. Особистостей намагаються виживати, їх не люблять, а талант не завжди може пройти

горнило випробування на опірність. Отже, коли почуєте про викладача-дивака і алкоголіка, якого люблять студенти, але над яким постійно висить дамоклів меч скорочення, не сумнівайтесь: це на 99% талант, здеградований і спотворений кар'єристсько-комсомольською вузівською системою. І не цікавить Чиновника, що ордище посередностей не зробить жодного наукового відкриття, не запалить юну душу жагою знань, а буде сіяти нудьгу і позіхання в аудиторіях, що покликані народжувати світло. Зате документація завжди справна, ніяка перевірка не страшна, а чиновник-перевіряючий зі столичного міністерства уже пройшов такий вишкіл єзуїтської науковоподібної опіки, що чужака відчуває за сто метрів, навіть слова зайві.

Остап не вникає у ці премудрощі вузівського життя, як із погляду викладача, так і з погляду студента. Він майже не чув про якихось улюбленців молоді, на лекції до яких записуються заздалегідь.

Сьогодні не той час, дивакуваті професори гімназій та університетів, що знали давньогрецьку і гінді, уже в могилах. Сьогодні неповторність особистості витіснена комп'ютерними технологіями, і що таке слово викладача із кафедри — цього бідолашного символу старої віри в науку —як не жалюгідний ар'єргардівський рудимент інтернет-революції?.. І що таке український постсовдепівський викладач, як не жалюгідний невдаха в очах студентів із "продвінутих" сімей? Хіба що вчорашні сільські школярки, опинившись у обласному центрі на першому курсі, можуть півсеместру, теж першого у їхньому житті, дивитися на викладача, як на божество, втілене у кров і плоть... А потім і вони проходять шліфовку, все стає на належні місця, "ідоли падуть ", на тобі, Іване Івановичу, маленьку порцію знань, виставляй мені, дорогий, четвірку в заліковку. Хіба ж ти не знаєш, Ваню Ваньовичу, що я стою у чесній п'ятирічній черзі за дипломом і мені наплювати на твої кафедральні лекційні надриви, так, як і на твої пожовклі лекційні листки чи на твою байдужість до нас, студентів. Бо всі ви, погані і хороші, високоосвічені і кар'єристи, для більшості із нас, студентів, на одне обличчя, бо ми знаємо, що не існує соціальної справедливості, і не прагнемо думати, чи чесна ваша місія у вузах щодо розумного, доброго і

вічного, чи ви лише виконуєте завчену роль, не в змозі відірвати від власного обличчя уже давно приросту маску невдалого ляльковода із тіньового театру маріонеток, ім я якому — вищий навчальний заклад?

Лекція із історії середньовічної європейської філософії тривала, платоністів змінювали неоплатоністи, томістів — неотомісти. П'ятирічна черга за дипломом зменшилася на півтори години, і Остап спішив на домовлене місце, де мав зустрітися з Ірен...

Вони ще не спали разом, очевидно, тому, що не було пристойної фазенди. Остапу іноді хотілося взяти цю ляльковидну кралю просто на вулиці. Ох, як цікаво було би тоді роздвоїти внутрішнє бачення: одне було би безпосереднім учасником дійства, а інше спостерігало би за процесом холодним оком психоаналітика, фіксуючи, як спадає маска гонору і стриманості із іномовної кралі. Адже всі жінки у ліжку однакові. Пардон, різні, бо найшляхетніша раціоцентрична пані іноді здатна поводити тоді себе, як остання повія, а щебетуха, говоруха і словоблудка може бути заблокованою власними комплексами, котрі приховувала безперервним язикоплетивом.

...Ось приходять вони на Остапову винайняту квартиру, поворот ключа — все, кралечко, ми відрізані від світу. Кричи, плач, благай, мені байдуже. Але, о наївний ще філософе, Ірен сама накинеться на тебе, здираючи футболку і джинси зі спритністю квартирного злодія. Інше бачення моментально фіксує некрасиво прилипле пасмо волосся до її завжди недоступного божественного чола; фіксує очі, закочені, здається, аж під небо поривом хтивої пристрасті; руки, що, тремтячи від нетерпіння, скидають із володарки одяг, залишаючи її у костюмі Єви. Інше бачення прохолодно спостерігає за хапливими, ритуальними поцілунками, бо що таке поцілунок порівняно із спаруванням, так, дєтскій лєпєт; за таким же хапливим входженням у просторе іренівське лоно. Добре вже попрацювали над його розширенням, а може, воно так задумане від природи. Очі у кралечки закриті, сповна віддається пристрасті, зате розширені хлопцеві окоміри фіксують тоненький струмінь слини, що витікає із лівого кутика вуст партнерки, неприємний

запах поту, котрий пробився на волю крізь шар дорогого дезодоранту, майже непритомний стогін, як у весняної, одержимої великим інстинктом розмноження, кицьки. Ірен не говорить нічого, нагадуючи Остапові велику самку-розплідницю, професійну блядь, що обслуговує — п'ятий... дев'ятий! — кількадесят солдатів німецького вермахту; збезумілу кролиху, якій ущеплено некерований ген сексуального сказу. Піт, слина, стогін, смішні для стороннього ока синхронні рухи двох тіл, ще стогін... усе закінчилося. Остап дивиться на цю розпатлану і розчервонілу, ніде правди подіти, по-своєму ще красивішу, ніж у буденних ситуаціях, генеральську дочку, і йому раптом шалено хочеться виставити її за двері, вигнати голою і босою, чи є мороз, дівчино, чи немає?, кинувши услід на коридорні сходи її пожмаканий одяг. І-Це і копняка би дати у спітнілу і вже не таку звабливу, як кілька хвилин назад, дупцю; кричати б, щоби більше ніколи його не турбувала, не натякала про походження, бо міф, з її точки зору, про високе і низьке походження, спалений і розвіяний вітром назавжди. Бо коли події відбуваються за метр від землі — щезає всяка ієрархія, плоть і кров утворюють свій містичний вир; ти це розумієш, суко, чи ні, майже кричить рустикальний нащадок. Він позбувається решток чоловічого благородства і ще викрикує їй услід, мовляв, скільки мордувала мене своєю родовою пихою і тим, що корінна кієвлянка, а тому кілька хвилин валялася піді мною твоя блакитна кров і генеральська плоть, валялася, як підстилка, як готельна повія. Всі сатисфакції отримано, перестань, мені байдуже, чи тобі було добре, чи ти закінчила, йди геть і більше не потрапляй мені на очі...

Остап направду відчував до своєї першої столичної пасії дивну суміш емоцій. З одного боку, хотів її бачити, говорити, була близька йому гоноровитістю, прагматизмом, це стовідсоткове уособлення столичної молоді, хвилювала своєю ще непізнаною вродою, якоюсь порцеляновою і неприродно-асфальтовою, мовби над цією жаскою витонченістю рис обличчя працювало принаймні декілька модельєрок-ра-бинь. Але була і зворотня сторона медалі, адже у спілкуванні з коханкою, правда, Остапові не повертався язик так її називать, майже завжди застигав

натяк на її вищість, окремішність, навіть поблажливість, мовляв, дозволяю тобі, вчорашній селюче, зі мною зустрічатися, над

красою моєю працювали і шліфували її десяток київських поколінь моїх предків. І кожен покоління вий відрізок генетично поліпшував мою, не люблю про це говорити, українську вроду, бо мої далекі прапрапрадіди, за родинними документами, із степових українських сіл, збіглі й бунтуючі гречкосії, що подалися поклонитися не стільки лаврським святиням і мощам, скільки таємничій притягальності староукраїнського граду Києвого...

Остап гостро відчував цей елітарний расизм і витончену зверхність, стаючи у такі хвилини затятим хлопоманом та істинним християнином. Боже мій, які дикі розмежування, адже всі люди однаково страждають і люблять, у всіх жилах тече однакова кров, що складається з універсальних біологічних формул, однакових для найзатурканішого селюка і найкрутішого олігарха. Але таких осяянь ставало лише на спорадичний відрух-опір. Ірен труїла хлопцеву душу світосприйманням, таким далеким від способу життя його бідних і добрих батьків та Назара...

Ось і сьогодні, коли зустрілися, розповідала, що вчора була у нічному клубі "Одіссей", класно відірвалася з друзями (ох ти ж, шмаро, знаю твої відриви, трахалася з кимось. Даєш, напевне, кому не лінь, лише мені не хочеш, бо відчуваєш, що небайдужа для мене). Приїхала тачкою додому о п'ятій ранку (а до 5-ої, до 5-ої чим займалася, для чого мені це все, із такою курвою вік тобі бути, Остапчику, перманентним рогоносцем), батько прокинувся, він рано піднімається, військова виправка із молодості, помахав пальчиком (та не пальчиком на тебе слід махати, бо це "щуку кинули у річку", а відшмагати замашною нагайкою; чому вони з тобою панькаються, бояться, щоб єдина дочка не мала стресів; напевне, твій татусь-генерал під час своєї кар'єри військової не одному солдату чи офіцеру заїхав волохатим кулаком у зуби...). Я спала лише п'ять годин, дві перші пари прошляпила, шкода тільки за спецзаняття, а друга пара була історія української літератури, це дурниці (і хоч Остап

теж ніколи не любив укрліту, особливо у жалюгідно-підручникових інтерпретаціях сільських дидаскалок, але щось його неприємно вкололо, так болісно і таке забуте, що встигло уже стати чужим, стороннім, біс його знає, геть рудиментарні рефлексії!). Погано тільки, що трохи незатишно себе почуваю, бо вчора в "Одіссеї" якого лише пійла не перепробувала (знаю твоє "пійло" із ціною від 50 до 200 доларів за пляшку, хто лише платить за тебе: батько чи якийсь крутелик, що скільки завгодно тебе трахає, щоб тільки сила була і бажання, корчився Остап від мученицьких здогадок), натанцювалася, класна група московська виступала, хоча, по-моєму, ці хлопці трохи збоченці (так-так, до збоченців тебе тягне, суко; переситилася, і нудні тобі нормальні стосунки. В село би тебе на місяць, на фермерське господарство, ачей забула би за кілька днів про нічні клуби, мартіні і лабухів-збоченців). А ти чому такий набурмосений, треба бути веселим і дивитися на світ епікурейськими очима (ох ти ж, курво, з манікюрами та педикюрами, червоними, як невинна кров; побачив би я твої епікурейські очі, якби не їла два дні, так, як я, бо батьківські гроші закінчилися, а ні стипендія, ні халява не підвернулися...). Київ розтоптує озлоблених, на ображених воду возять, Остапчику, чув таке фолькприслів'я? (А Остап шаленіє, генеральська дочка, зумисно чи несвідомо, б'є з усіх сил у його ахіллесову п'яту; та він гори ладен перевернути, на все здатен, щоб утвердитися тут, почувати себе киянином, органічною частинкою цього мегаполіса, де за багатьма дверима крутяться такі великі бабки, що аж дух перехоплює. І чому це вона використовує це прислів'я, навіть ламаною українською його вимовила, а хвастається, що англійською і французькою володіє без акценту. Чому з ним, Остапом, у неї асоціюється лише ця... непрестижна... балачка?)

Є у нас, правда, Сковорода і Юркевич, негусто, це не німці із шикарною інтелектуально-філософською тяглістю, є, звичайно, інші, перекрадені росіянами або маловідомі загалу блискучі українські філософські уми, але... ось личко Ірен набрало якихось несподівано-довірливих обрисів, звідки їй знати, яка темінь розтерзує філософську Остапову душу... гоп-стоп! Ірен запрошує його до себе додому. Не

хвилюйся, батьків немає, може, хочеш із ними познайомитися, то відрекомендую своїм нареченим, не слабо?

її батьки живуть у фактично центральній частині Київграду, можна шмаляти від Хрещатика пішки за милу душу. Ірен довго вовтузиться із замком. Боже! Яка розкіш, як можна жити; суперєвро, суперремон-ти, суперстелі, дві суперванни! Правда, невідомо, як у супертуалеті користуватися тією імпортною начинкою, внутрішньо комплексує хлопець. І вона кожен день тут, буття визначає свідомість, можна лише уявити, що думає Ірен після відвідин гуртожитського панельно-спального могильника пролетаріату. Остап хвилюється, згадуючи про свої шкарпетки із діркою на великому пальці (хто знав, що сьогодні доведеться йти у круті гості і роззуватися), але викручується, каже, що хоче походити босим, як апологети кришнаїзму. Шкарпетки ховаються, серце гупає аж у скроню, Остап розуміє: ось і наступила можливість пізнати іномовну кралю, адже не запросила вона його розглядати сентиментальні сімейні альбоми чи любуватися із балкона краєвидом Андріївського узвозу. Остап хвилюється, два місяці не мав сексу, і хоча досвід інтиму в нього не такий вже і куций, але це ж не:

Ти помніш, мая Акуліна, наш пєрвий нальот на любофь, а всьо єта била в сарає, в тєлятнікє возлє кароф.

Зловісно-неспокійна усмішка перекривлює Остапове обличчя. Чому метушишся, спокійно запитує Ірен, заварюючи каву і роблячи канапки (пардон, це у Галичині канапки, а тут — бутерброди, бу-тер-бро-ди!)

із червоним кав'яром — обов'язковим атрибутом східнослов'янської псевдобуржуазності. Остап червоніє, дивно, він ще не втратив селянської здатності червоніти, а де ж аристократична блідість щік, де вуаль декадентської перевтоми? Ірен не квапиться, далі щось воркоче, щоправда, дещо інтимнішим голосом. Бери себе в руки, Остапе, будь готовим, як юний мічурінець, що веде війну із природою, до всяких несподіванок. Хто, зрештою, встановив правило, що запрошення у гості та усамітнення повинні обов'язково закінчуватися сексом?

А Ірен неквапливо жує канапку, потягує каву, така впевнена і крута суперледі. Таких бояться чоловіки, розворушуючи у власній підсвідомості намертво защипнуті комплекси. Така не буде другою скрипкою в оркестрі, заїждженим тягловим возом у стосунках. Ірен щось говорить, звісно що мовою великого і братнього народу, Остапові це, за великим рахунком, байдуже, бо він не обмежений хутірський націк, що хотів би весь світ вдягнути у шаровари і вишиті сорочки. Але раптом чомусь згадалося, що панна генералівна колись сказала, мовляв, укр. мова така собі нічого, красіва і солов'їна, але ж недорозвинута, бо хліборобську філософію слова не затягнути за екран монітора, бо селянською милозвучністю не передати гримаси і велич кінця ХХ сторіччя, бо просвітянським лінгводидактизмом не відтворити суть найновіших наукових досягнень... Щось кольнуло тоді Кисільчука (зліва? біля серця?), але так легенько, короткочасно, він не став сперечатися; аякже, Ірен, загалом, має рацію, новий громадянин світу повинен бути вільним від лінгвозабобонів, володіючи універсальним засобом спілкування, себто англійською. Хоча... з іншого боку... але до біса інший, маргінальний бік, Ірен має дев'яностовідсоткову, ні, стовідсоткову рацію. Геть стародавні фетиші! Передове людство вже давно відмовилося від печерного національного питання...

А Ірен неквапливо жує, потайки спостерігаючи за метушливим філософом. Очі її холодні і спокійні, це очі слідопита, котрий холодно спостерігає за стихійним рослинним вибухом і буйством африканських джунглів, це очі експериментатора-вченого, котрий щойно встановив і виділив шкідливий рецисивний ген.

Остап, сяк-так підтримуючи бесіду, постійно думає про ліжко, наче параноїк-еротоман, одержимий ілюзією, що кожна жінка, на котру він глянув, уже закохана і замарена ним. Остап хоче подавати якісь натяки, треба діяти, а не патякати про вузівських викладачів чи ді-джеїв нічних клубів, не приший кобилі хвіст вони мені зараз. Ірен час від часу піднімає слухавку, ні-ні, батька немає, раз телефонували до неї, очевидно, черговий шанувальник краси. Ірен відповідає односкладними реченнями; ні, не зараз, потім, завтра, я знаю, вибач. Всі бесіди на

общепонятном, і зненацька Остапові до голови приходить божевільна думка — краще би вона говорила абхазькою або суахілі, чиста вар'яція, ось що робить з молодим чоловіком статеве утримання...

Час спливає, Остап п'є каву із текілою, їсть канапки, багато дізнається про історію та історії нічних клубів, це не траву косити у батьківській господі, тато косить, а я — ні, нафіга воно мені. Здається, голубчику, підеш сьогодні у свої казенні пенати незайманцем, нічого страшного, у гуртожитку є одна фрейлейн, що дасть за п'ять гривень, все-таки ліпше, ніж мастурбація, хоча це питання дискусійне. Але Остап ніяк не хоче обіймів сеньйорини ціною один долар, кава і текіла роблять свою чорну справу. Ірен видається найкрасивішою жінкою світу, чого вікна побіліли, чи не від морозу, моя мила така файна, чи мій дурний розум, ну! який мотлох тільки не згадаєш, її очі такі вологі і гарні, на денцях причаєний сум. Князівський запах парфумів, випещена рука, носик, що ледь посмикується; Ірцю, я тебе люблю, вирiвається в Остапа; мене ще так не називали, якось гортанно і без глуму відповідає Ірен. Текіла випита, Ірен тулиться до хлопця і кличе кудись у катакомби квартири, тут можна заблудитися, машинально думає він. Ось вони вже у спальні, поцілунки, десь подівся одяг, він безладно розметаний — підлогою. Але одяганка Адама і Єви пасує ще ліпше, сливе первісні люди, бо на голизні важко ідентифікувати цивілізаційні нашарування. Голі — однакові, вони беззахисні, вразливі і спраглі ласки, їхню енергетичну чакру тоді легше проламати, а чорна кава і міцнюща, як самогон, текіла — гарні супутники чарів. Ірен така красива, все на світі віддав би за її голу і молоду жіночу вроду.

Кімната пливе кудись чи то вліво, чи вниз, вже не приходять у голову рефлексії на тему маркіза де Сада, дійсність вносить корективи, голубе. Запах князівських парфумів наповнює Остапа по вінця, лагідний шепіт заколисує і манить, ось вона, нірвана пристрасті. Простір і час втрачають навіть приблизні обриси, і Остап тоне, потопає у звабливому жіночому лоні...

м. Івано-Франківськ